

”Ai tääki on tanssia?”

Tanssisoolon matka Teatterikorkeakoulusta
yläkouluun

VEERA SNELLMAN

TIIVISTELMÄ**PÄIVÄYS:**

TEKIJÄ Veera Snellman	KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Tanssijantaiteen maisteriohjelma		
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI ”Ai tääki on tanssia?”: tanssisoolon matka Teatterikorkeakoulusta yläkouluun	KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 59 s		
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI <i>Core</i> , koreografia Emmi Venna, ensi-ilta: 19.1.2021 Zodiak Stage. Taiteellinen osio on Teatterikorkeakoulun tuotantoa ☒ Taiteellinen osio ei ole Teatterikorkeakoulun tuotantoa (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐ Taiteellisesta osiosta ei ole tallennetta ☐			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Tässä opinnäytetyössä avaan pohdintojani liittyen <i>PUMPUMPUM</i>-tanssiteoksen matkaan Teatterikorkeakoulusta peruskoulun yläasteelle. Mietin projektin kautta tanssitaiteen saavutettavuuteen ja henkilökohtaiseen tanssitaiteilijuuteeni liittyviä kysymyksiä.</p> <p>Etsin työssäni taiteen tekemisen ja saavutettavuutta lisäävien toimien yhtymäkohtia ja eroja. Itsereflektion, nuorten kommenttien ja asiantuntijoiden kirjoitusten kanssa käytävän keskustelun kautta pyrin löytämään ja vahvistamaan minulle mieluisia työkaluja tanssitaiteilijana toimimiseen. Lisäksi kerron <i>PUMPUMPUM</i>-projektin vaiheista hyvin käytännönläheisestä näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytteen ensimmäisessä osassa (luvut 1–3) kerron miten projekti sai alkunsa sekä avaan sen taustalla olevaa ajattelua. Pohdin taidekäsitteistäni ja taiteen tekemisen motivaatioitani kahden toisiinsa limittyvän taiteen tekemistä kuvaavan käsitteen kautta: yhteisötaide ja yleisötyö. Lisäksi etsin tanssitaiteen eksklusiivisuuden syitä ja mahdollisia ratkaisuja saavutettavuuden lisäämiseen.</p> <p>Opinnäytteen toisessa osassa (luvut 4–6) tarkastelen projektin kautta taiteilijan vastuun ja taiteen vapauden kysymyksiä yläkoulukontekstissa: Millainen taide soveltuu yläkoululaisista koostuvan yleisön katsottavaksi? Mahtuuko taide kaikkine väreineen myös yläkouluun? Puran konkreettisesti tasolla kouluympäristössä kohtaamiani haasteita ja etsin ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.</p> <p>Lopuksi (luku 7) teen yhteenvedon opinnäytteen aikana heräämistä ajatuksistani ja kannustan muitakin suuntaamaan kohti saavutettavamman taiteen tekemistä. Opinnäytteen liitteistä löytyy kouluvierailun rakennekuvauksen ja yläkoululaisille kirjoittamieni tukikysymysten lisäksi nuorten antamia palautteita työpajasta sekä esityksestä.</p>			
ASIASANAT tanssitaide, yhteisötaide, yleisötyö, saavutettavuus, eksklusiivisuus, kouluympäristö, nuoret			

KIITOKSET

Koulussa tapaamilleni nuorille ja koulujen henkilökunnalle kohtaamisesta.

Anne Makkoselle opinnäytteen ohjaamisesta ja keskusteluista.

Antti Snellmanille uskomattoman suuresta avusta ja rohkaisusta opinnäytteen kirjoittamisessa.

Petri Fromille korvaamattomasta tukemisesta ja keskusteluista.

Sari Snellmannille opinnäytteen läpilukemisesta ja kannustuksesta.

Myös ystäville ja perheelle kiitos – tässä ja kaikessa muussakin elämässä.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
PUMPUMPUM-projekti	6

OMAN TAIDEKÄSITYKSEN KARTOITTAMISTA	9
Taiteen tekemisen motivaatio	9
Yhteisötaiteen arvot läsnä taiteellisessa työskentelyssä	10
Yleisötyö teoksen ja yleisön yhdistäjänä	11

TANSSITAITEEN EKSKLUSIIVISUUDESTA JA SAAVUTETTAVUUDESTA	13
Taidetta ympäröivä yhteiskunta	13
Ruumiillisuudesta vieraantuva kulttuuri	15
Ennako-odotus tanssin estetiikasta	16
Kielellisyyden ja rationaalisuuden vaikutus	17
Akateemisuus tanssitaiteessa	17
”Taidekupla” vahvistamassa eksklusiivisuutta	18

TAITEILIJAN VASTUUSTA JA TAITEEN VAPAUDESTA YLÄKOULUSSA	20
Taiteen sisältöjen soveltuvuus yläkouluun	20
Ajankohtaiset tapahtumat suhteessa esitykseen	22
Vastuu ja pelko	23
”Miksi siis sormipyssyt?”	24

PUMPUMPUM-PROJEKTI YLÄKOULUSSA	27
Kouluvierailu	27
Koulun rutiinit	27
Läsnäolopakko	29
Yhteistyö koulun opettajien kanssa	29
Ryhmän sisäiset sosiaaliset suhteet	31
Esityskäytänteiden vieraus	32
Ennakkokäsitykset tanssista taidemuotona	33

EHDOTUKSIA TAITEEN TAPAHTUMISEN MAHDOLLISTAMISEKSI	35
Esityksen ominaislaatuun luottaminen	35
Esitystä alustava työpaja	36
Avoimuus ja läpinäkyvyys vierailun aikana	38
Vapaaehtoisuuden ja vaihtoehtojen lisääminen	38
Arkisen hetken ja esityksen erottaminen	39
Työparin tuki	41
Esiintymiseen laskeutumisen merkitys	42

LOPUKSI	44
LÄHTEET	46
LIITTEET	48
Liite 1: Vierailun rakenne	49
Liite 2: Tukikysymyksiä nuorten keskusteluun	50
Liite 3: Nuorten palautteita	51
Liite 4: Nuorten pohdintoja	55

JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen henkilökohtaista tanssitaiteilijuuttani ja suhdetta tanssinkenttään *PUMPUMPUM*-projektin kautta. Pohdin tanssitaiteen saavutettavuutta ja haluan ymmärtää yläkouluissa toteuttamaani vierailua paremmin. Käyn vuoropuhelua kokemusteni, projektiin osallistuneiden nuorten kommenttien ja muiden taiteilijoiden sekä asiantuntijoiden kirjoittamien ajatusten kanssa. Etsin uusia näkökulmia tanssitaiteilijana työskentelemiseen ja kartutan työkaluja taiteilijana toimimiseen opintojen jälkeen.

Olen pohtinut tanssitaiteen saavutettavuutta jo pitkään. Kiinnostuin nykytanssista lukioikäisenä, mutta koin useat näkemäni esitykset hyvin luotaantyöntävinä. Koin, etten ymmärtänyt mistä niissä on kyse. Tämän takia lähtöasenteeni tanssitaidetta kohtaan on ollut hyvin kriittinen. Lukioaikainen haaveeni työskennellä ruumiillisuuden parissa kuitenkin ajoi minut – omaksi yllätyksekseni – opiskelemaan tanssia Outokumpuun ja sitten Teatterikorkeakouluun Helsinkiin. Opintojen myötä perehdyin tanssitaiteeseen enemmän ja siitä tuli minulle tärkeä itseilmaisun ja vaikuttamisen keino. Kriittisyuteni taiteen muotoa kohtaan on silti pysynyt mukana ja se nousee pintaan myös tässä opinnäytteessä.

Taiteen tekemiseen liittyy yhä paljon hierarkkista ajattelua. Vaikka taideinstituutioiden sisällä sekä ruohonjuuritasolla taiteen kentällä tehdään paljon töitä hierarkkisuuden purkamiseksi, ei saavutettavuuteen perustuva taidetyö saa mielestäni ansaitsemaansa arvostusta ja huomiota. Viime aikoina eksklusiivisuuteen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin olleet paljon esillä esimerkiksi ArtsEqual-hankkeen kautta, jossa tutkitaan kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa (ArtsEqual 28.11.2021). Vaikka taiteen tekemisestä ajatellaan entistä laajemmin ja saavutettavuuteen liittyvät kysymykset saavat yhä enemmän huomiota, koen tärkeäksi jatkaa käynnissä olevaa keskustelua ja tuoda oman ääneni osaksi sitä.

Kirjoitustapani tässä opinnäytetyössä on ajoittain kärjistävä – jopa turhautunut. Tunnistan turhautumiseni johtuvan kahdeksan vuoden tanssin opinnoista Outokummussa ja Helsingissä, minkä takia tällä hetkellä on vaikea nähdä

taidekoulukontekstin ulkopuolelle. Kirjoitustyylini syntyy tavastani jäsentää asioita ja toiveesta herättää keskustelua aiheesta. Tuon esiin henkilökohtaisen ja tunnepitoisen näkökulmani taiteen saavutettavuudesta. Painopisteeni on konkreettisessa työssä, vaikka sidon praktiikkaa myös laajempiin taiteen tekemisen teemoihin ja kysymyksiin.

Viime vuosina olenkin pohtinut taiteilijuuttani ja toimintaympäristöjäni suhteessa yhteisötaiteessa vallitsevaan taidekäsitteeseen. Minulle samaistuttavia arvoja ovat taiteilijan vuorovaikutuksellinen suhde ympäröivään maailmaan, tavoite lisätä taiteen ja ihmisten välisiä kohtaamisia sekä pyrkimys vahvistaa esitystapahtuman sosiaalisia ulottuvuuksia. Taide voi avata tilaa arjesta poikkeaville ajatuksille ja kokemuksille, myös sille epätyypillisissä paikoissa ja erilaisten ihmisryhmien kanssa. Kuten Anna Jussilainen (2019) toteaa:

Tulevaisuudessa taiteilijan työnkuvaan kuuluu yhä vahvemmin kyky toimia erilaisissa ympäristöissä ja soveltaa osaamistaan monenlaisiin luoviin prosesseihin. Yhteiskuntamme tarvitsee taidetta ja taiteilijoita yhä monipuolisemmin. Näen, että kaikki taide, taiteen soveltava käyttö ja taidelähtöiset menetelmät rikastuttavat kenttää ja tuovat taiteelle lisää ääntä ja voimaa yhteiskunnassa. Mitä enemmän taidetta tehdään kaikissa sen eri muodoissa, sitä enemmän se hyödyttää kaikkia kentällä toimijoita.

Taiteilijoiden levittäytyminen epäkonventionaalisiin tiloihin näyttäytyy minulle erityisen voimakkaana, sillä se mahdollistaa taiteen näkemisen osana ihmisen arkea ja tuttuja tiloja. Taide onkin perinteisillä näyttämöillä tapahtuvan toiminnan lisäksi kohtaamisia arkisissa ympäristöissä ja yhteisöissä. Taiteilijan näkökulmasta taideinstituutioiden ulkopuolella toimiminen ei aina ole helppoa ja se vaatii monenlaisia taitoja. Seuraavaksi esittelen *PUMPUMPUM*-projektia, joka oli tapa etsiä reittejä ja työkaluja saavutettavamman taiteen tekemiseen.

Kuva 1 – Esitys Teatterikorkeakoululla 2019. Kuva: Sanni Siira

PUMPUMPUM-projekti

PUMPUMPUM sai alkunsa Teatterikorkeakoulun tanssijantaiteen maisteriopintojen soolokurssilla vuonna 2019 (ensi-ilta 26.11.2019, kesto 20 minuuttia). Valitsin lähtökohdakseni tehdä esityksen, jossa on hyvin vapaa dramaturginen rakenne. Harjoitusprosessin aikana antauduin materiaalien vietäväksi ja seurasin tauottomasta puuhailusta kumpuavia impulsseja ja ideoita. Vältin tapahtumien kielellistämistä ja materiaalien analysoimista, vaikka niiden täydellinen sivuuttaminen olikin mahdoton tehtävä.

Työskentelyn kautta teoksen keskeisiksi teemoiksi nousivat tyttöys, ahtaat sukupuoliroolit ja väkivaltaan liittyvä fantasiointi sekä leikki. Esityksen koreografia rakentui liikkeestä, vahvoista ilmeistä, riehumisesta, jutustelusta, laulamisesta, groteskista hahmosta ja yleisön osallistamisesta. Teoksen tila-, puku-, ääni- ja valosuunnittelu oli hyvin vähäistä tai jopa olematonta eli esitys nojasi hyvin paljon esiintyjäntyöhön.

PUMPUMPUM-esitystä työstäessäni tunsin saavani kiinni minulle taiteellisesti merkittävästä tekemisestä. Nautin soolon vauhdikkaasta, leikkisästä maailmasta ja teoksesta muodostui minulle erityisen tärkeä - halusin ehdottomasti jatkaa sen parissa työskentelemistä. Syksyllä 2021 esitys sai jatkoa osana Suomen Kulttuurirahaston rahoittamaa Taiteiden kesä -hanketta, jossa 112 vastavalmistunutta taiteen ammattilaista toteuttivat jokainen oman itse suunnittelemansa taideprojektin. Tämä mahdollisti työn jatkamisen minulle uudessa ja kiinnostavassa ympäristössä.

Kuva 2 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

Hakiessani osaksi hanketta aloin miettiä, missä taideinstituutioiden ulkopuolella olisi sopivaa kohdeyleisöä juuri tälle esitykselle. Intuitiivisesti kuvittelin teoksen olevan aiheeltaan ja rytmiltään sopiva yläkoululaisille. Ajattelin teinivuosina tapahtuvan oman kehon ja identiteetin myllerryksen herättävän sukupuolirooleihin liittyviä ajatuksia sekä kysymyksiä. Lisäksi uskoin mediassa pinnalla olevan sukupuolen moninaisuuteen liittyvän aktiivisen keskustelun takia aiheen olevan erityisen ajankohtainen nykypäivän nuorille. Myöhemmin saamani yleisöpalaute vahvisti käsitystäni teoksen teemojen ja rytmin sopivuudesta yläkouluun: *“kiva et otit asian esille. esitys oli hyvä. aika energinen hyvällä tavalla. kiitos paljon #support”* (yleisöpalaute¹)

---

¹ Tämän jälkeen kaikki kursivoidut ja lainausmerkeissä olevat sitaatit ovat yläkouluissa kohtaamieni nuorten palautteita.

Kouluvierailuni alkoivat teoksen teemoja avaavalla työpajalla, jossa nuoret pääsivät tutkimaan esityksen maailmaa oman liikkeen, leikin ja keskustelujen kautta. Sitten esitin *PUMPUMPUM*-tanssisoolon, jonka jälkeen osallistujat antoivat palautetta kirjallisesti ja keskustelimme heidän kokemuksistaan. Yksittäinen vierailu kesti noin 90 minuuttia.

Yläkoulussa vieraileminen oli ensimmäinen kokemukseni kohti yhteisöllisempää ja saavutettavampaa taiteen tekemistä. Lähtökohtanani ei kuitenkaan ollut tehdä yhteisötaidetta, saati yleisötyötä, mutta uusi konteksti pakotti minut tarkastelemaan projektia ja taiteilijuuttani myös näistä näkökulmista. Useissa taiteelle epäkonventionaalisissa paikoissa työskennellyt tanssitaiteilija Pia Lindy (2018) kirjoittaakin, että “näyttämöiden ulkopuolelle siirryttäessä huomaa nopeasti monien muiden kuin taidekentän sisäisten kysymysten, tavoitteiden tai ajatustapojen vaikutuksen työskentelyyn.” Vierailujen myötä oma näkökulmani tanssitaiteen tekemiseen tarkentui ja halu saavutettavuuteen liittyvien kysymysten ymmärtämiseen kasvoi.

Kuva 3 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: Linnea Remes

OMAN TAIDEKÄSITYKSEN KARTOITTAMISTA

Olen ollut hämmentynyt omasta paikastani, haluistani ja suunnistani taiteilijana. Lindyn (2018) mukaan risteily eri ympäristöissä ja konteksteissa kuitenkin tarjoaa usein uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia tunnistaa sekä vahvistaa omaa osaamista ja kirkastaa mikä omassa taiteilijan työssä on ominaista tai tärkeää. *PUMPUMPUM*-projekti onkin ollut minulle merkityksellinen väylä pohtia henkilökohtaista taiteen tekijän roolia. Tässä luvussa avaan taiteen tekemisen motivaatiotani sekä käsityksiäni yhteisötaiteesta ja yleisötyöstä, jotka määrittelevät kouluvierailujeni taustalla olevaa ajattelua.

Taiteen tekemisen motivaatio

Ajattelen taiteen olevan tärkeää niin tekijälleen kuin sitä havainnoivalle, mutta painopiste näiden välillä vaihtelee riippuen kontekstista. Taideterapiassa toiminnan painotus on nimenomaan taiteen eheyttävässä potentiaalissa sen tekijälle. Samoin taideharrastus tuo iloa ja merkityksellisyyttä ensisijaisesti itse harrastajalle. Taiteen tekemisellä on myös ammattitaiteilijalle paljon positiivisia ja henkilökohtaisia vaikutuksia. Minulle tanssin muodostuessa ammatiksi on sille tullut omien tarpeiden täyttämisen rinnalle lisävaatimuksia, joita ohjaavat elämässäni tärkeät arvot. Näitä ovat yhteisöllisyys, ihmisten kohtaaminen ja solidaarisuus.

Taiteeni painopiste ei ole enää pelkästään oman hyvinvoinnin lisäämisen ja itseni viihdyttämisen ympärillä, vaan pyrin tavoittamaan työlläni myös muita. Tämä on aiheuttanut sen, että taiteilijuuteeni ja elämäni muuten liittyvät haaveet ovat usein keskenään ristiriidassa. Kouluvierailut oli yksi konkreettinen esimerkki, jossa etsin omasta sisäisestä motivaatiosta nousevan taiteen sekä saavutettavamman taiteen tekemisen yhtymäkohtia ja eroja.

Olennainen tekijä kouluvierailuissa oli, etten tehnyt esitystä varta vasten kyseiseen ympäristöön, vaan ajatus nuorille esiintymisestä tuli vasta myöhemmin. Alun perin teos syntyi voimakkaasta tarpeestani tehdä tanssitaidetta ja intohimostani käsitellä ruumiista kumpuavia teemoja: tyttöyttä ja ahtaita sukupuolirooleja. Prosessin keskiössä oli itseilmaisu ja ihmisyyden syvällisempi ymmärtäminen tanssitaideteoksen keinoin. Tällaisen lähtökohdan omaavan teoksen ja uuden ympäristön yhdistäminen on vaikeaa: uusi konteksti tuo uusia kysymyksiä myös itse taiteeseen.

Yhteisötaiteen arvot läsnä taiteellisessa työskentelyssä

Yhteisötaide voidaan määritellä lukuisilla eri tavoilla ja jokaisella taiteilijalla on oma näkemyksensä sanan merkityksistä. Jussilaisen (2019) mukaan yhteisötaide termin rinnalla käytetäänkin myös muita käsitteitä, kuten soveltava taide, taiteen soveltava käyttö, taidelähtöiset menetelmät, yhteisöllinen taide(toiminta), sosiaalisesti sitoutunut taide, osallistava taide ja paikkasidonnainen taide. Jussilainen (2019) itse määrittelee yhteisötaidetta seuraavasti:

Yleisesti sen voi katsoa viittaavan tietynlaiseen työtapaan, asenteeseen ja arvopohjaan. Yhteisötaiteen voi nähdä jossakin yhteisössä taiteilijan aloitteesta toteutuvana vuorovaikutteisena taiteena, jossa on jonkinlainen jaettu tekijyys. Kyse on ennen kaikkea taiteen saavutettavuudesta ja jokaisen oikeudesta taiteeseen. Keskeisenä arvona on se, että jokainen osaa ja voi tehdä taidetta.

Minulle yhteisötaide edustaa taiteellista työtä, joka on tuonut tanssitaidetta lähemmäksi ihmisiä, jotka muuten hyvin harvoin löytävät sen piiriin. Yhteisötaide laajentaa kuvaa siitä kuka voi tehdä tanssia, missä ympäristöissä se voi tapahtua ja millainen liike ylipäättään nähdään tanssina. Se on tärkeää ihmisiä kohti menevää taiteellista toimintaa, joka luo moninaisempia tarttumapintoja tanssitaiteeseen. Omassa työssäni huomaan kuitenkin kohtaavani haasteita henkilökohtaisen taiteen tekemisen palon ja yhteisötaiteen tärkeiden arvojen välillä. Ristiriita syntyy yhteisön kanssa työskentelyyn liittyvästä vastuun tunteesta ja toisaalta pelosta joutua tinkimään omasta taiteellisesta visiosta.

Kun taide tapahtuu yhteistyössä jonkun tietyn ihmisryhmän kanssa, on taiteilijan herkistyttävä kyseisen yhteisön tarpeille ja kuunneltava heidän toiveitansa. Kati Raatikainen (2021) kuvaa yhteisötaiteilijana työskentelyä osuvasti: “En halunnut oman taiteellisen näkemykseni määrittävän voimakkaasti ohjaamiani toimintoja vaan pyrin kuuntelemaan ihmisiä yksilöinä ja yhteisöinä.” Vaikka taiteilija kohtaa ihmiset omasta taidepraktiikasta käsin, on henkilökohtaisista taiteellisista tavoitteista oltava valmis joustamaan tai jopa luopumaan. Näin ollen voidaan ajatella, että jotain taiteen ja taiteilijan niin sanotusta vapaudesta katoaa. Ajatuksen voi myös kääntää pääläelleen,

jolloin yhteisö avaa taiteeseen aivan uudenlaisia näkemyksiä ja kokemuksia, eikä niinkään pienennä taidetta tai vie jotain pois.

Välillä itselleni tulee kuitenkin tunne, että yhteisöllisempää taiteen tekemistä tarkasteltaessa pelätään yhä taiteen vaikuttavuuden katoamista. Yhteisötaiteesta puhuttaessa taide saattaa assosioitua välineeksi tavoitella esimerkiksi hyvinvointia, joka näyttäytyy taidetta rajoittavana tekijänä. Tällaiset yhteisötaiteeseen liitettävät mielleyhtymät eivät ole ihme, sillä esimerkiksi Isossa-Britanniassa suositaan kasvattanutta yhteisötaidetta kritisoitiin jo 1980-luvun lopulla yksinkertaisuudesta ja vähäisestä taiteellista kunnianhimosta. Sitä kuvailtiin ”väsähtäneeksi ja vanhanaikaiseksi”. (Matarasso Jussilainen 2019.) Missä määrin tällainen yhteisötaiteeseen liitetty haitallinen mielikuva on todellisuutta tänään ja ajaako se vieläkin osaa taiteilijoita kauemmaksi eri ympäristöissä ja eri yhteisöjen kanssa tapahtuvasta taiteesta?

Yleisötyö teoksen ja yleisön yhdistäjänä

Taiteellisten prosessien saavutettavuuteen liittyy hyvin erilaisia kysymyksiä riippuen siitä, milloin teosta avataan kohti muuta maailmaa sekä millaisesta ja missä kontekstissa toteutettavasta produktiosta on ylipäättään kyse. Kun projektin lähtökohtana on työskennellä jonkin yhteisön parissa, on teos jo lähtökohtaisesti kosketuksissa taidemaailman ulkopuoliseen todellisuuteen. Toisessa ääripäässä esitys kohtaa yleisön vasta ensi-illassa, jolloin taiteen kohtaamiseen liittyy erilaisia kysymyksiä kuin yhteisölähtöisissä prosesseissa. Saavutettavuutta pyritään tällöin lisäämään usein yleisötyön kautta, joka yhteisötaiteellisiin arvoihin pohjaavan Taikusydän-järjestön nettisivuilla määritellään seuraavasti:

Yleisötyöllä tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on syventää taidekokemusta, lisätä osallisuutta ja vuorovaikutuksellisuutta taiteen kokemisessa ja tekemisessä. Taiteeseen ja kulttuuriin osallistumista pyritään edistämään toiminnalla, jossa huomio kiinnitetään taidelaitosten vakiintuneiden toimintamuotojen ulottumattomissa oleviin ryhmiin. --- Yleisötyössä on usein myös taide- ja kulttuurikasvatuksen elementtejä.

Yleisötyö siis rakentaa siltoja sekä yleisön ja taiteen välille että tapahtumaan osallistuvien välille. Toisin kuin useissa yhteisötaiteen produksioissa, yleisötyössä tietyille ihmisryhmälle kohdenetut esitykset eivät välttämättä ole lähtökohtaisesti tehty juuri heille. Katsojien valmiuksia esityksen kohtaamiseen pyritään kartuttamaan enemmän teosta ympäröivillä toimilla, jolloin itse taide voi tapahtua sellaisena kuin se on alun perin tarkoitettu. Tämän takia yleisötyö on minusta kiinnostavaa - se tuo yhteisötaiteen rinnalle toisenlaisen näkökulman ja toimintatavan saavutettavamman taiteen tekemiseen.

Usein kuitenkin koen, että yleisörakenteesta puhuminen perinteisille näyttämöille rakennettavissa tanssiteoksissa on vähäistä ja vaikeaa. Monissa taiteellisissa työryhmissä, joissa olen ollut mukana, on ollut yhteinen halu saavuttaa teoksella myös uusia yleisöjä, mutta siihen ei ole ollut keinoja, saati ajallisia ja rahallisia resursseja. Lisäksi on helppo ajatella, että ”tämä teos on kaikille”. Se ei kuitenkaan päädy itsestään ”kaikkien” koettavaksi ilman aktiivista pyrkimystä saavuttaa muuta kuin taidelaitoksen tarjontaan ennestään vihkiytynyttä yleisöä. Siksi teoksien kohdentamisesta ja yleisötyöstä tulisi keskustella enemmän sekä tehdä yhteistyötä esimerkiksi paikallisesti toimivien yhdistysten kanssa.

TANSSITAITEEN EKSKLUSIIVISUUDESTA JA SAAVUTETTAVUUDESTA

“Se taide, jonka jatkumoon suomalaisetkin taideinstituutiot sijoittuvat ei ole koskaan ollut kaikilta kaikille”, kirjoittaa Olga Palo (2020 artikkelissaan *Kuka saa olla ihminen?*). Viime aikoina taiteen eksklusiivisuudesta ja saavutettavuudesta on puhuttu paljon, varsinkin yhteydessä näyttämöllä nähtäviin representaatioihin: ketkä ovat näyttämöillä ja ketkä eivät, keiden tarinoita kerrotaan, kenen näkökulmasta ja kenelle. Myös taidekentän rakenteita tarkastellaan intersektionaalisen feminismin aatteiden läpi, jonka mukaan taiteen tekijöiden ja sisältöjen monimuotoisuuden vähyys on yksi olennainen syy tanssitaiteen eksklusiivisuuteen. Tässä luvussa pohdin mitä muita syitä liittyy saavutettavuuden ongelmiin.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia kehittää itseään, käyttää taide- ja kulttuuripalveluja sekä osallistua taide- ja kulttuurielämään, myös tekijänä ja ammattilaisena (Taikusydän). Siihen vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevat asenteet, jotka muodostuvat lukuisien eri asioiden yhteisvaikutuksesta. Oman näkemykseni mukaan tanssitaiteen vaikea saavutettavuus ja sitä marginaalissa pitävät voimat rakentuvat seuraavista kuudesta eri syystä:

1. Taidetta ympäröivä yhteiskunta
2. Ruumiillisuudesta vieraantuva kulttuuri
3. Ennakko-odotus tanssin estetiikasta
4. Kielellisen ymmärtämisen taakka
5. Akateemisuus tanssitaiteessa
6. ”Taidekupla” vahvistamassa eksklusiivisuutta

Seuraavissa alaluvuissa esittelen yksitellen nämä teemat suhteessa *PUMPUMPUM*-projektiin sekä omiin kokemuksiini ja ajatuksiini tanssitaiteen saavutettavuudesta.

Taidetta ympäröivä yhteiskunta

Mikään taiteenmuoto ei ole irrallinen sitä ympäröivistä tai edeltäneistä kulttuurisista ja sosiaalisista tapahtumista. Milka Luhtaniemi (2021) kirjoittaa, että ”esitys ei ole

pelkästään nykyhetkessä tapahtuvaa toimintaa läsnäolevalle yleisölle: se kaiuttaa myös menneisyyksiään.” Eli olemme aina suhteessa historian tapahtumiin, aiemmin tanssittuihin tansseihin ja niitä ympäröiviin rakenteisiin. Tanssitaidetta seuraavat ”kaiut” muovaavat käsityksiämme ja odotuksiamme esityksiä kohtaan. Ne ovat olennaisia tekijöitä, kun mietitään taiteenmuodon saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Miksi tanssilla on leima epäymmärrettävänä ja korkealentoisena taiteenmuotona? Miksi taidetanssia käy katsomassa vain tietty joukko ihmisiä?

Se, että useat tanssiteokset jäävät pienen taide-eliitin omaisuudeksi liittyy vahvasti länsimaisen korkeakulttuurin muodostumiseen aateliston keskuudessa. On siis ymmärrettävää, että korkeakulttuuriin mielletävät taiteenmuodot tavoittavat nykypäivänäkin rajatun joukon ihmisiä. Taide on nostettu näyttämöille, johon kaikki eivät lähtökohtaisesti ole tervetulleita. Jotain on haluttu rajata pois – niin näyttämöltä kuin katsomosta. Taide on kautta historian ollut keino ilmaista yhteiskunnallista asemaa. Mielikuvat taiteen saavuttamattomuudesta ovat olleet tekemässä eroa niiden välille, ketkä taidetta voivat ymmärtää ja ketkä eivät. Tämän asetelman horjuttaminen vaatii voimakkaita toimia nykypäivän taiteen tekijöiltä.

Historian lisäksi olemme välttämättömässä suhteessa nykyhetkeen, jota leimaa mahdollisuuksien ja tarjouksien katkeamaton vyöry. Älypuhelimet ja tietokoneet ovat tuoneet loputtoman määrän viihdykettä ja informaatioita käden ulottuville. Maailman rytmi on hektinen ja stressin kokeminen yhä yleisempää. Ihmisten keskittymiskyky on laskenut ja pikanautintojen havittelemisen lisääntynyt, jolloin taiteen kohtaaminen saattaa tuntua liian vaivalloiselta ja haastavalta. Muun muassa näiden olosuhteiden takia taide on menettänyt merkitystään nykyihmisten elämässä ja se joutuu kilpailemaan ihmisten ajasta esimerkiksi viihdeteollisuuden kanssa.

Esityksistä tiedottaminen ja markkinointi taistelee huomiosta informaatiotulvan seassa. Freelancertaiteilijan resursseilla tämä on usein mahdoton tehtävä. Jos tanssitaide haluaa olla osa nyky-yhteiskuntaa, joutuu se välttämättä olemaan ainakin osittain osana kapitalistista järjestelmää, jossa myös taide on pistettävä ”kauniiseen pakettiin” ja myytävä kuluttajille.

Markkinajohtoisessa maailmassa saattaa muodostua kuva, että taiteelle ei ole enää tilausta. Uskon kuitenkin vahvasti, että ympäröivän maailman ollessa epävakaa, nimenomaan tanssitaiteessa on potentiaalia purkaa ruumiiseen varastoitunutta stressiä ja

pahaa oloa. Taiteessa yleensäkin on uusien näkökulmien avautumisen lisäksi mahdollisuus leikkiin, vapauteen ja hullutteluun.

Kuva 4 – Esitys Teatterikorkeakoululla 2019. Kuva: Sanni Siira

Ruumiillisuudesta vieraantuva kulttuuri

Nykyihminen viettää aikaa yhä enenevässä määrin erilaisten ruutujen äärellä. Tällöin suhde ruumiillisuuteen ja liikkumiseen jää usein vähälle huomiolle. Toisaalta vaikuttaa, että teknologian ja sosiaalisen median tuomista haittavaikutuksista puhutaan nykyään yhä enemmän ja kaipuu ruumiillisuuteen sekä kokonaisvaltaisena ihmisenä olemisen ymmärtämiseen on kasvanut.

Teknologian lisäksi ruumiilliseen kokemukseemme vaikuttaa länsimainen ajattelutapa, jossa suhde kehoon on ylipäättään hyvin välineellistävä ja hyötyjä mittaava.

Liikkumisen tavoitteena on monesti esimerkiksi hyvä kunto tai tietynlainen ruumiinrakenne, jolloin kehollinen harjoittelu on hyvin suoritus- ja tavoitekeskeistä. Ihmisen oma kokonaisvaltainen ruumiillisuus ja liike saattaa olla itsellekin vierasta, mikä tekee tanssitaiteen vastaanottamisesta haasteellisempaa. Koen, että monipuolisen ruumiillisen harjoittelun kautta ihminen pystyy laskeutumaan tanssin liikutettavaksi helpommin, lukemaan liikkeen hienovireisiä nyansseja sekä jäsentämään kokemaansa paremmin.

Ennako-odotus tanssin estetiikasta

Tanssitaiteen saavutettavuudesta puhuttaessa emme voi ohittaa baletin merkitystä. Se on vakiinnuttanut oman asemansa tanssin korkeimpana ja tunnetuimpana ilmentymänä Suomessa ja sillä on valtiollisesti ja kunnallisesti tuettuna oma näyttämö sekä 89 kuukausipalkkaista tanssijaa (Esittelyssä Ooppera ja Baletti, 1.12.2021). Hyvin monille kaikki tanssitaide vertautuu tänäkin päivänä baletista tuttuun käsitykseen niin tanssin muotokielestä kuin siihen soveltuvasta kehosta.

Tanssitaidetta varjostaakin sulavuuden, pehmeiden ja kauneuden taakka, mitä vahvistaa julkisuudessa nähtävä kuva tanssista. Pääjoen (2021, 99) mukaan mielikuvien syntymiseen ei tarvita omaa henkilökohtaista kokemusta taiteesta, vaan siitä muodostetaan ennakkokäsityksiä yksilön sosiaalisen verkoston ja medioiden kautta. Näyttämöillä nähtävän tanssitaiteen estetiikka ja ilmenemisen muodot ovat kuitenkin paljon moninaisemmat, jolloin kyseisen taiteen muodon kohtaaminen omien ennakkokäsitysten kanssa voi olla haastavaa. Sonya Lindfors (2021) muistuttaakin, että nykytanssi on yläkäsite todella monenlaiselle tanssille.

Tanssi on osa useiden ihmisten elämää harrastuksen muodossa, mutta ero harrastamisen ja tanssitaideosten välillä on suuri. Jos harrastuksessa keskitytään ensisijaisesti taidokkaaseen ja esteettiseen kauneuteen pyrkivään harjoitteluun, tanssin taiteelliseen puoleen tutustuminen jää vähäiseksi tai jopa olemattomaksi. Tämän takia nekin, jotka harrastavat tanssia jäävät usein etäälle tanssitaiteen tapahtumista. Tanssituntien sisällöt ylläpitävät usein populaarikulttuurista tuttuja kapeita mielikuvia siitä, millainen liike on tanssia, millainen keho on tanssiin soveltuva sekä mitä ja miten tanssin kautta voi viestiä.

Laadukkaalla ja monipuolisella taidekasvatuksella on kuitenkin mahdollisuus olla laajentamassa taidekäsityksiä ja sitä myötä lisäämässä tanssitaiteen saavutettavuutta. Kun tanssi taiteenmuotona tulee tutuksi jo lapsena ja nuorena, todennäköisyys sen äärelle hakeutumiseen tulevaisuudessa kasvaa eivätkä teosten sisällöt näyttäydä omituisena ja vieraana. Tämä vaatii tanssiopistoissa sekä peruskoulussa tapahtuvan taidekasvatuksen ja tanssitaiteen välisen kuilun kuromista umpeen.

Kielellisyyden ja rationaalisuuden vaikutus

Tanssitaide on usein ensisijaisesti ruumiin taidetta, jolloin siitä heräävät kokemukset ovat monesti rationaalisen ajattelun ja kielellisen ymmärtämisen piirin ulkopuolella. Ruumiillisuuteen, aisteihin ja kokemuksellisuuteen perustuvan tiedon arvostusta on alettu viime vuosina tuoda esille, mutta se on nyky-yhteiskunnassamme yhä vähäistä. Tästä kertoo myös useat nuorten kirjoittamat palautteet: *“Ihan kiva mutta en ole varma ymmärsinkö tarinaa mutta luulen että ymmärsin.”*, *“En tajunnut ihan kaikkea mitä siinä tapahtui, mutta jonkun verran...”* ja *” En ymmärtänyt kaikkia kohtia ihan.”*

Tanssitaiteilijan tulisikin sanallistaa ja avata ymmärtämisen sekä merkityksen moninaisia tapoja, jotta olisi moninaisempia keinoja kohdata ja kokea tanssia. Näitä keinoja ovat esimerkiksi aisteille ja tuntemuksille herkistyminen sekä vapaasti assosioiminen.

Vastuu tanssiteokselle avautumisesta ja sen ymmärtämisestä ei ole kuitenkaan pelkästään taiteilijalla. Saara Moisio (2013) painottaa katsojan vastuusta tanssiteoksissa: *“Se, miten jokin tanssiesitys vaikuttaa ja saako siitä jotain, riippuu aina myös katsojasta itsestään. Mielestäni vastuu siitä, mitä esitys katsojalle antaa, ei siis ole yksin taiteilijalla, vaikka häneltä voi ja pitääkin vaatia selkeyttä teoksensa idean välittämisessä.”* Onkin haitallista, että taiteen kohtaamisen odotetaan olevan ensisijaisesti mieluisa ja helppo kokemus, sillä tanssi vaatii toisinaan ponnistelua myös teoksen vastaanottajalta. Toisaalta on kiinnostavaa pohtia, painottuuko tanssitaiteen kentällä nähtävät teoksen liiallisesti yleisöä haastaviin teoksiin ja mitä se aiheuttaa katsojakunnassa.

Akateemisuus tanssitaiteessa

Tanssitaiteen heikko asema varteenotettavana taiteenlajina on ajanut tanssitaiteilijat artikuloimaan työstään yhteiskunnassamme arvostetuilla tavoilla: teoreettisesti ja rationaalisesti. Teatterikorkeakoulussa tapahtuva yliopistotasoinen opetus ja tutkimus onkin vahvistanut tanssin asemaa yhteiskunnassa sekä kehittänyt tapaa puhua ja kirjoittaa tanssitaiteesta. Uskon teoretisoinnin vahvistaneen tanssiteoksissa ilmenevää ”trendiä” tehdä hyvin älyllistettyjä ja konseptuaalisia esityksiä. Ruohonjuuritasolla näen kuitenkin akateemisen painotuksen vievän tanssitaideita kauemmaksi uusista yleisöistä.

Teoretisointi ja rationalisointi on vaikuttanut myös siihen, että me akateemisen koulutuksen saaneet tanssitaiteilijat olemme tottuneet puhumaan ja kirjoittamaan työstämme usein hyvin teoreettisesti. Tämä rajaa niitä ihmisiä, jotka voisivat mahdollisesti päätyä tanssiteosten äärelle. Jussilainen (2019) kirjoittaa taiteilijan ja muiden toimijoiden välisestä kommunikaatiosta yhteisötaidekonteksteissa, mutta samoja ajatuksia voi mielestäni soveltaa tanssitaiteesta kommunikoimiseen ylipäätään.

On tärkeää hahmottaa, että taiteilija voi käyttää erilaista kieltä puhuessaan projektista vaikkapa hoitohenkilökunnalle tai yritysjohdolle kuin taidekentälle, jotta yhteistyökumppanit voisivat ymmärtää toisiaan. Tekeminen voi pysyä täysin samana mutta siitä puhuminen vaihdella kontekstin mukaan. Usein on myös hyödyllistä perehtyä jonkin verran siihen sanastoon, jota yhteistyökumppani käyttää, jotta yhteisymmärrys on helpompi saavuttaa.

Tanssitaiteilijoilta tarvitaan siis monipuolista kielenkäyttöä eli taitoa sanoittaa työtään erilaisissa yhteyksissä. Yhteisen kielen löytämisen kautta myös tanssitaide voi muuttua helpommin lähestyttäväksi. Minusta vaikuttaa, ettemme kuitenkaan useissa tilanteissa tiedosta oman kielemme poissulkevuutta tai koemme, että taidetta ei tulisi “yksinkertaistaa”. Tällaiset ajatukset ovat ristiriidassa saavutettavamman taiteen tavoittelemisessa, jonka takia kyseenalaistan tanssitaiteen akateemisuuden painoarvoa itse tanssiteoksissa ja pohdin sen seurauksia ruohonjuuritasolla.

”Taidekupla” vahvistamassa eksklusiivisuutta

Tanssitaiteen kentällä kokemani sisänpäinkääntyneisyys ja poissulkevuus konkretisoituu tanssiteosten ja -festivaalien yleisörakenteessa. Tanssitapahtumien yleisöt koostuvat hyvin usein pääosin alan ammattilaisista, taidetta opiskelevista ja muista ”valveutuneista” nykytaiteen kuluttajista. Tämä “taidekuplaksi” kutsuttu ilmiö vaikeuttaa myös tanssitaiteen äärelle hakeutumista ja tanssitapahtumien sosiaalista saavutettavuutta. Aiheuttaako tämä sen, että tanssitaidetta tehdään tanssin näyttämöillä vahingossa lähinnä “meiltä meille”? Jäävätkö myös tanssitaiteen teosten sisällöt helposti poissulkeviksi, jos yleisöksi kuvitellaan lähinnä muita taiteilijoita?

Jotta tanssitaide ei jäisi pienen piirin omaisuudeksi, vaatii se konkreettisia toimia monella tasolla. Ne voivat liittyä esimerkiksi aisteihin, viestintään, ymmärtämisen

vaikeuteen, asenteisiin, fyysisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin tekijöihin sekä päätöksenteossa oleviin puutteisiin (Taikusydän). Mahdollisia toimia saavutettavuuden parantamiselle ovat esimerkiksi taidekasvatuksen lisääminen, taideinstituutioiden yleistyön vahvistaminen, taiteen rahoituksen lisääminen ja tämän rahan suuntaaminen erityisesti taidekasvatukseen. Lisäksi taiteilijoiden tulisi mennä suoraviivaisemmin ja aktiivisemmin kohti erilaisia ihmisiä ja etsiä uusia tapoja yleisöjen kohtaamiselle.

Kuva 5 – Työpaja osana kouluvierailua 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

TAITEILIJAN VASTUUSTA JA TAITEEN VAPAUESTA YLÄKOULUSSA

Nykyajan yhteiskunnassa taiteilijoille on ikään kuin annettu oikeutus – tai velvollisuus – käsitellä vaikeitakin aiheita eri konteksteissa. Näen tämän mahdollisuutena harjoittaa tietynlaista anarkismia, jonka avulla haastaa ympärillä olevia rakenteita sekä tarjota ihmisille heittäytymisen paikkoja uuteen ja arjesta poikkeavaan. Taiteellisen toiminnan eettisiä rajoja on kuitenkin pohdittava tarkkaan erityisesti taideinstituution ulkopuolella toimiessa.

Taiteen kohdatessa alaikäisen yleisön on sen sisältöjen soveltuvuutta tarkasteltava katsojien ikä ja kypsyys huomioiden. Tämä ei ole ongelmatonta, sillä taide on arvaamatonta ja sen luonteeseen kuuluu kauneuden, herkkyyden, utopioiden ja hyvyyden kuvien maalaamisen lisäksi muun muassa herätellä, kysyä, kyseenalaistaa, herättää tunteita ja tuoda myös ikäviä sekä epäoikeudenmukaisia asioita näkyväksi. Lindy (Jussilainen 2019) toteaa, että taide voi olla avain tuntemattomaan ja vaatia uskallusta olla tuntemattoman äärellä, joten se ei välttämättä tuota vain hyvää oloa, vaan saattaa sisältää myös kriittistä pohdiskelua ja mahdollisesti jopa kriisejäkin. Eli onko taide kaikkine väreineen tervetullut esimerkiksi yläkouluun? Tai missä määrin epämiellyttävät ajatukset ja tunteet mahtuvat kouluun?

Teatterikorkeakoululla esittämäni versio *PUMPUMPUM*-esityksestä sisälsi sukupuolirooleihin liittyvän tematiikan lisäksi väkivaltafantasiointia. Teos oli muovautunut prosessin aikana - kuin huomaamatta - poikamaisten pyssyleikkien kautta käsittelemään sukupuoliroolien lisäksi väkivaltaa. Kuvitellessani esitystilannetta yläkoulussa väkivaltaan liittyvät materiaalit näyttäytyivät minulle kyseenalaisina ja voimakkaampina kuin aiemmin. Aloin pohtia syvemmin teoksen taiteellista sisältöä ja sen soveltuvuutta nuorelle yleisölle.

Taiteen sisältöjen soveltuvuus yläkouluun

Suurin sisäinen ristiriita esityksen ja koululaisten kohtaamisesta syntyi nimenomaan sen takia, että en ollut suunnitellut teosta alunperin nuorille. Jos lähtökohtanani olisi ollut yläkoulussa vieraileminen, uskon esityksen sisältöjen rajautuneen jo alussa tiedossa olevan kohderyhmän mukaan - joko huomaamatta tai tarkoituksella. Olisiko tämä

aiheuttanut sen, että valitun yleisön ollessa teoksen lähtökohtana, olisin tehnyt juuri heille “räätälöityä” taidetta? Tällöin taiteesta saattaisi rajautua pois myös sellaisia aihepiirejä, jotka olisivat tärkeitä ja merkityksellisiä käsitellä. Samalla tiettyjen aihepiirien rajaaminen ulos on ymmärrettävää, sillä taiteilijoilta odotetaan vastuun kantamista teostensa sisällöistä. Omia tekoja on siis harkittava, mutta ovatko taiteilijat toisinaan turhan varovaisia tai yleisöä aliarvioivia? Sekä kuinka paljon katsojalla itsellään on vastuuta omien rajojensa tunnistamisesta ja asettamisesta?

Parhaassa tapauksessa taiteilijalla on mahdollisuus ja taito nostaa esitysten kautta esiin teemoja, olemisen tapoja ja kysymyksiä, joiden tarkastelulle ei muuten välttämättä löytyisi tilaa kyseisessä ympäristössä tai yhteisössä. Pia Lindyn ja Liisa Pentin (Jussilainen 2019) mielestä taiteilijan osaamista ja taitoa luoda raameja ja kompositioita on mahdollista käyttää missä tahansa. Näin haluan itsekin ajatella.

Jussilaisen (2019) itsensä mukaan osa taiteilijan ammattitaitoa on tunnistaa, mihin asti hän voi eettisesti ja turvallisesti osallistujat johdattaa. Oma näkemykseni on, että jokaisen taiteilijan on kuunneltava henkilökohtaista moraalikäsitystään, otettava huomioon yleisön kypsyyden kohdata teos ja ymmärrettävä luovansa näyttämön kautta myös todellisuutta. Jos teoksen materiaali loukkaa tai järkyttää jotain katsojaa, on taiteilijan kannettava myös siitä vastuu. Taiteen sisältöjen pehmentämistä - saati sensuroimista - edes yläkoulussa tulisi silti harkita tarkoin. Jokainen katsoja on oma yksilönsä ja kokemukset samasta teoksesta voivat erota hyvin paljon. Erinomaisena esimerkkinä tästä on saamani kahden nuoren palautteet: *“outo, erilainen, hullu, ahdistava, kummallinen”* ja *“paras esitys pitkään aikaan (Mitä oon nähny). Drip puku. Hyvä tarina 10/10”*

Myös epämiellyttävien ja ahdistavien tunteiden kohtaaminen esityksissä tulisi olla mahdollista ja arvokasta. Eikä meidän taiteilijoiden tule aliarvioida nuorten kykyä kohdata taidetta. Bishopin (Törmi 2016, 85) mielestä katsojan saattaminen epämukavuuden ja turhautumisen äärelle voikin olla tärkeä ja välttämätön osa uusien näkökulmien saavuttamista. Minusta taiteen tärkeänä tehtävänä on tuoda maailman ristiriitaisuuksia ja asioiden monia puolia esiin jo kouluissa, koska maailman epämiellyttäviltä ja haastavilta puolilta ei pidä suojella vaan ne on hyvä kohdata yhdessä turvallisten aikuisten kanssa.

Taideteosten kohtaaminen voikin avartaa ihmisen käsitystä maailmasta, jonka takia on arvokasta etsiä keinoja, miten taide mahtuisi myös yläkouluun. Seuraava yleisöpalautte sai minut vakuuttumaan siitä, että haastavien ja ristiriitaisten asioiden kohtaaminen yläkoulussa on mahdollista: *“Esitys oli hyvä ja siinä oli tärkeä ajatus. En ymmärtänyt kaikkia kohtia ihan. Ja osa kohta oli vähän pelottavakin. Kiva kun olit.”*

Kuva 6 – Esitys Teatterikorkeakoululla 2019. Kuva: Sanni Siira

Ajankohtaiset tapahtumat suhteessa esitykseen

Esitykset ovat aina suhteessa ympäröivään maailmaan, jonka takia taiteilijan on syytä olla tietoinen sekä koko yhteiskuntaa että pienempiä yhteisöjä koskettavista tapahtumista. Tietoisuus auttaa taiteilijan oman kannan muodostamista ja mahdollistaa taiteilijan vastuun kantamisen omien töiden sisällöistä. Itselleni vastuun teema tuli hyvin ajankohtaiseksi Helsingissä joulukuussa 2020 tapahtuneen tragedian takia, jossa 16-vuotias helsinkiläisnuori pahoinpideltiin hengiltä kolmen muun nuoren toimesta. Näin rajun rikoksen jälkeen teoksessani ollut väkivaltafantasointi sai vielä aivan toisenlaisen painoarvon. En voinut ohittaa, että olin menossa juuri saman ikäisten ihmisten luo esittämään teosta, joka sisälsi myös väkivaltaan liittyvää tematiikkaa. Tätä aihetta käsittelevät liikkeelliset ja sanalliset materiaalit vaativat uudelleenarviointia.

Aloin tarkastella Teatterikorkeakouluun suunnittelemaani teoksen maailmaa suurennuslasilla. Lähestyin sooloa tavalla, jota en ollut aiemmin tehnyt. Nyt se tuntui välttämättömältä, jotta voisin seisoa sen takana myös yläkoulussa. Materiaalin läpikäyminen tuntui vastuun kantamisen lisäksi eräänlaiselta suojalta, jonka avulla pystyisin perustelemaan teoksen perinpohjaisesti niin itselleni kuin tarvittaessa kenelle tahansa muullekin.

Vastuu ja pelko

Kuvittelin teoksen esittämistä yläkoulussa ja päässäni alkoi kysymysten vyöry: Entä jos epäonnistun? Entä jos teos on nuorille liikaa? Joku traumatisoituu? Jonkun vanhemmat suuttuvat? Millaista materiaalia saa esittää koulussa? Kuinka paljon olen vastuussa yleisön reaktioista? Mitä jos teoksen materiaali ymmärretään väärin ja se koetaan esimerkiksi väkivaltaan kannustavana? Tai voisiko joku pelätä esitystä? Tai minua? Osaisinko purkaa esityksestä kumpuavat epämiellyttävät tunteet nuorten kanssa? Jäisinkö tiukan paikan tullen yksin selvittämään nuorten traumaattista esityskokemusta ja ammattitaitoni loppuisi kesken? Vastuu yläkoululaisten tunteista näiden risteilevien kysymysten kanssa tuntui melkein liian suurelta kannettavaksi.

Nämä pelot sytyttivät halun kontrolloida teosta sekä yleisössä herääviä assosiaatioita ja tuntemuksia. Mutta miten voisin hallita hallitsematonta eli yleisön kokemuksia? Taiteen merkitysten ja vastaanottamisen tavan kontrolloiminen olisi ollut mahdotonta ja tanssitaiteen luonnetta vastaan. Taide onkin luonteeltaan hengittävää ja sen takia mielestäni poikkeuksellisen voimakasta - katsojalla on oltava tilaa omille tulkinnoilleen ja tuntemuksilleen.

Pelon sytyttämien kysymysten rinnalle tuli myös haaveilua taiteen voimasta: Halusin nähdä taiteen väylänä käsitellä myös vaikeita asioita. Uskoin, että erilainen tapa lähestyä esimerkiksi väkivallan teemoja olisi nuorille silmiä avaavaa ja taide voisi parhaimmillaan toimia purkavana, muuttavana ja herättävänä asiana. Näistä ajatuksista huolimatta, koin suurta vastuuta alaikäisestä yleisöstäni. Pelko nuorten rajojen ylittämisestä sai minut lopulta muuttamaan teosta “yläkouluystävällisemmäksi”. Isojen väkivaltaan ja kiusaamiseen liittyvien teemojen käsitteleminen tässä projektissa yksin olisi ollut liian haastavaa - koin oman ammattitaitoni ja rohkeuteni loppuvan. Olisin kaivannut jonkun toisen ammattilaisen työparikseni suunnittelemaan vierailun

rakennetta ja tavoitetta syvemmin. Jussilainen (2019) muistuttaa, että työparityöskentelyn ja muiden alojen ammattilaisten kanssa tehtävän yhteistyön avulla on mahdollista luoda laadukkaita prosesseja myös ympäristöissä, jotka saattavat vaatia erityisosaamista.

PUMPUMPUM-projektin kaltaiset hyvin nopeat vierailut eivät valitettavasti mahdollista taiteesta heränneiden tuntemusten käsittelyä syvemmällä tasolla. Eräässä vierailun jälkeen saamassani yleisöpalautteessa luki: *“Mietin esitystä loppu päivän.”* Teos oli liikuttanut nuoren sisällä jotain, minkä koin erittäin positiiviseksi. Samalla en kuitenkaan voinut tietää, minkälaisia ajatuksia nuori palautteessaan tarkalleen ottaen tarkoitti ja olisiko hän kaivannut keskustelukumppania niiden purkamiseen. Ihanteellisessa tapauksessa yhteistyö tämänkaltaisissa projekteissa jatkuisi kauemmin, jolloin taiteen reflektoinnille ja esityksestä heränneiden tuntemusten purkamiselle jäisi riittävästi aikaa. Ajallisesti pidemmät projektit lisäisivät teosten vastuullisuutta ja syvyyttä.

Tarkastellessani esityksen sisältöjä hyvin kriittisesti aloin - väkivaltatekoja fantasioivan puheen lisäksi - pohtia teoksessa nähtäviä aseleikkejä eli sormipyssyjä. Pelkäsin niiden herättävän kouluampumiseen liittyviä mielle yhtymiä. En halunnut kenellekään ahdistavaa tai turvatonta oloa ja pohdin, onko tällaista teosta edes vastuullista viedä yläkouluun? Toisin kuin väkivaltapuheen kanssa, päätin kuitenkin lopulta pitää sormipyssyt osana teosta. Jotta voisin seistä ratkaisuni takana, oli minun tämän vuoksi perusteltava itselleni selkeästi mikä kyseisessä tekemisessä oli minulle olennaista.

”Miksi siis sormipyssyt?”

Minulle sormipyssyt olivat teoksen kantava materiaali - niin prosessin aikana kuin esityksessäkin. Ne olivat portti teoksen vahvaan ruumiillisuuteen ja tapa sitoa liikkeen merkityksiä. Kyseisen materiaalin poistaminen olisi muuttanut esitystä niin perustavanlaatuisella tavalla, etten pitänyt sitä vaihtoehtona - sormipyssyt olivat olennaiset niin esiintyjäntyöllisesti kuin teoksen merkitysten ja tunnelman rakentumisessa.

Kuva 7 – Esitys Teatterikorkeakoululla 2019. Kuva: Sanni Siira

Alun perin päädyin leikkimään sormipyssyillä, koska se oli äärimmäisen vapauttavaa ja hauskaa. Leikki tuntui jotenkin kielletyltä ja sopimattomalta, jonka takia ajattelin siinä olevan jotain käsittelemisen arvoista. Päädyin pohtimaan erityisesti sukupuolirooleja, sillä aseleikit nähdään tyypillisesti ”poikien leikkeinä”. Juuri siksi oli kiinnostavaa ja merkityksellistä leikkiä niillä nyt aikuisena naisena. Koin laajentavani käsitystä siitä, että myös nainen voi olla raju, räjähtävä ja ”rasavilli”. Samalla sukupuolistereotyyppioita rikkova kuva sormipyssyillä leikkivästä naisesta ehkä paljastaisi jotain aseleikkien käsittämättömyydestä – miksi tällaisia leikkejä ylipäättään leikitään?

Lopulta sormipyssyt tuntuivat minulle suhteellisen kesyiltä verrattuna esimerkiksi televisiossa nähtävään väkivaltakuvastoon. Niin aikuisten kuin lastenkin ohjelmissa ammutaan ja aseet ovat monille osa arkea esimerkiksi videopelien tai pihaleikkien muodossa - suhde väkivaltaan tuntuu yhteiskunnassamme olevan kovin normalisoitua. Taide onkin avainasemassa horjuttamassa tällaista hyvin tavalliselta tuntuvaa asiaa tuomalla sen näyttämölle.

On tietenkin eri asia kohdata väkivaltaan liittyvää materiaalia ruudun läpi kuin samassa huoneessa. Televisiossa ammuskelu tapahtuu fyysisesti etäällä katsojasta, mutta elävässä esityksessä tapahtumat mieltyvät helpommin hyvin todentuntuiksi. Tällöin

esitystilanteessa nähtävät kuvitteelliset aseet saattavat yllättäen herättää voimakkaitakin tunteita. Se on mielestäni merkki esittävän taiteen voimasta ja tärkeydestä - asiat näyttäytyvät toisin ja katsojalle voi aueta uusia näkökulmia ennestään tutuista asioista.

Vaikka sormipyssyt kantoivat mukanaan paljon väkivaltaan liittyvää tematiikkaa ja kysymyksiä, pyrin kouluvierailuilla ohjaamaan yleisön huomiota ensisijaisesti kyseisen leikin sukupuolittuneisuuteen. Teoksen muut materiaalit ja esitystä alustava työpaja painottuivat vahvasti sukupuoliroolien pohtimiseen, joten luotin, että väkivaltateema ei saa esityksessä liikaa painoarvoa, vaikka se olikin sormipyssyjen kautta osa teosta.

Kuva 8 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

PUMPUMPUM-PROJEKTI YLÄKOULUSSA

Kouluympäristö ja sen tuomat olosuhteet vaikuttivat olennaisesti projektiin. Olin koko ajan alisteisessa suhteessa sen toimintatapoihin: sääntöihin, ilmapiiriin, opetussuunnitelmaan, aikatauluihin ja muihin käytänteisiin. Koinkin useat koulun toimintakulttuuriin liittyvät seikat taiteen kohtaamista jarruttavina, mutta niistä irtautuminen vierailun aikana oli haastavaa. Seuraavissa luvuissa kuvailen kouluvierailua sekä pohdin yläkoulussa kohtaamiani haasteellisia olosuhteita taiteilijan näkökulmasta.

Kouluvierailu

Kun päätin lähteä vierailemaan yläkouluissa lähetin sähköpostia vanhan yläkouluni rehtorille sekä otin yhteyttä ystäväni äitiin, joka työskenteli eräässä toisessa koulussa. Näitä kontakteja hyödyntämällä pääsin vierailemaan kahdessa eri yläkoulussa. Ensimmäisessä esiinnyin kahdelle eri liikunnan ryhmälle ja toisessa seitsemälle eri kuvaamataidon ryhmälle. Yhden vierailun kesto oli noin 90 minuuttia.

Sain etukäteen jonkin verran tietoa tiloista ja osallistujista, mutta suurin osa käytännön asioista selvisi vasta vierailupäivänä paikan päällä. Pääsin kouluille valmistautumaan noin 10 minuutin ajan ennen kuin nuoret saapuivat paikalle. Siinä ajassa ehdin kerrata suunnitelman opettajan kanssa, laittamaan musiikintoistolaitteet valmiiksi ja tekemään muutaman minuutin lämmittelyn.

Itse vierailu alkoi alkupiiristä, jossa esittäydyimme toisillemme ja keskustelimme sukupuolirooleista. Tämän jälkeen oli vuorossa yhteinen ruumiillinen lämmittely ja lelujen kanssa tehtävä harjoite. Ennen esitystä nuoret saivat keskustella työpajan harjoitteista ja teemoista kaverin kanssa, jonka jälkeen esitin *PUMPUMPUM*-tanssisoolon. Lopuksi nuoret kirjoittivat vielä palautteita ja keskustelimme niistä yhdessä.

Koulun rutiinit

Kouluissa on käytetty valtava määrä energiaa erilaisten koulun toimintatapojen ja sääntöjen opettamiseen ja opettelemiseen. Pääjoki (2021, 174–175) kirjoittaa:

Taiteilijan mahdollisuus irrottautua koulun valtajärjestyksestä ja toimintakulttuurista on vierailulla rajallinen eikä koulun näkökulmasta välttämättä edes toivottavaa. Tämä voi synnyttää arvostiriitoja myös ammattilaisten välillä. Taidekokemuksen kannalta olisi tärkeää avata tilaa toisin tekemiselle ja kokemiselle.

Jos koulun käytännöt tulevat taiteen äärellä kyseenalaistetuiksi, voi siitä aiheutua ristiriitoja ja hämmennystä sekä taiteilijan ja nuoren että taiteilijan ja opettajan välillä. Nuori päätyy koulun käytäntöjen ja taideteoksen maailman asettamien rajojen väliin. Taiteilijan näkökulmasta käsin olisi kuitenkin tärkeää, että taide on paikka olla ja kokea asioita toisin kuin arjessa, myös kouluympäristössä. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii yhteistyötä taiteilijan ja henkilökunnan kanssa.

Yhdeksän vuotta opinahjossa viettäneet nuoret ovat jo hyvin kouluinstituution käytänteisiin tottuneita. Oppilaiden käyttäytymistavat ja suhtautuminen koulunkäyntiin saattavat olla hyvin urautuneita - puhumattakaan opettajista. Kun kouluympäristössä tapahtuu jotain sen arjesta poikkeavaa, saattaa suhtautumisen muuttaminen olla vaikeaa. Tällöin taiteeseen heittäytymiseen tarvittavat olosuhteet saattavat olla haastavia saavuttaa. Seuraava keskustelu erään nuoren ja liikunnanopettajan välillä kuvaa minusta hyvin sitä, kuinka koulun rakenteet vaikuttivat taiteelliseen työpajaan heittäytymisessä vierailuni aikana:

Nuori: *”Eihän täällä ees liikuta!”*

Opettaja: *”Mä sanoin teille, että tää on terkkää ja liikkaa.”*

Nuori: *”No voiks meil sit terkan tunnilla olla liikkaa?”*

Kuten tämä keskustelu osoittaa, järjestämäni vierailun sisältöä lähestyttiin eri tavoin riippuen minkä aineen tunnilla satuin vierailemaan. Liikuntatunnilla osa nuorista olivat tuohtuneita työpajassa olevan liikkumisen vähyydestä, kuvaamataidon tunnilla taas liikkeellisen työpajan ja kuvataiteen yhteyttä oli monien vaikea hahmottaa. Kaikkea tarkasteltiin vierailun päällekkäisen oppitunnin tavanomaisten sisältöjen kautta ja se tuli

osaltaan vierailun varsinaisten teemojen käsittelemisen tielle. Osalle nuorista taiteilijoiden kouluvierailut taas olivat mielekkäitä nimenomaan siksi, että koulun arki katkesi hetkeksi: *“Se on minun mielestä hyvä että koulussa vierailee taiteilijoita, koska se on kivaa vaihtelua.”* Yksi tapa, jolla olisin voinut saada yhä useamman nuoren heittäytymään vierailun aikana, olisi ollut työpajan ja esityksen järjestäminen irrallaan oppilaiden lukujärjestyksistä. Tämä ei valitettavasti tällä kertaa ollut mahdollista.

Läsnäolopakko

Yläkoulussa on otettava huomioon nuorten oppivelvollisuus, jonka takia koulussa käyminen on heille pakollista. Taideprojektin asettuessa kouluympäristöön, myös siihen osallistuminen muuntuu pakoksi. Pääjoki (2021, 174) toteaa, että vaikka pakollisuus ei ole välttämättä kohderyhmän kannalta erityisen haastavaa eettisesti, on asetelma silti syytä tiedostaa. Uskonkin koulun pakollisuuden vähentävän nuorten kiinnostusta ja motivaatiota osallistua kouluvierailun kaltaisiin tapahtumiin. Toisaalta koulussa tapahtuvat esitykset saattavat tavoittaa nuoria, jotka eivät muuten altistuisi tanssitaiteelle.

Taiteilijan on hyvä pohtia keinoja, jotka voisivat luoda taiteen kohtaamisen hetkestä mahdollisimman mieluisan pakollisuudesta riippumatta. Näen yhtenä mahdollisuutena nuorten toimijuuden ja mahdollisten vapauksien lisäämisen vierailun aikana tapahtuvassa osallistumisessa. Se lisäisi innokkuutta taiteen kohtaamiseen myös tulevaisuudessa. Kouluvierailun aikana yläkoululaisten henkilökohtaisen kiinnostuksen tason kuunteleminen on mahdollista, jos taiteilija tuo näkyväksi nuoren oikeuden asettaa omia rajoja työpajan ja esityksen aikana. Omien rajojen asettaminen ei koulun pakollisen osallistumisen takia ole kuitenkaan itsestänselvyys, joten tämän käytännön sanoittaminen selkeästi vierailun alussa ja ennen esitystä on tärkeää.

Yhteistyö koulun opettajien kanssa

Yhteistyön sujuvuus opettajien ja taiteilijan välillä on tärkeässä roolissa työpajan ja esityksen onnistumisen kannalta. Nuorten ja taiteilijan välisessä kohtaamisessa vaikuttaa mitä informaatiota nuorille on annettu ennen vierailua sekä miten opettaja käyttäytyy vierailun aikana. Olennaista on esimerkiksi se, kuinka paljon opettaja on

valmis joustamaan kouluarkeen liittyvistä käytännöistä ja muuttamaan ennalta opittua suhtautumistaan oppilaisiin.

Kohtasin opettajien ennakko-oletuksia oppilaistaan ja sain vaikutelman, että kouluissa jotkut oppilasryhmät saattavat saada leiman “vaikeana luokkana”. Ulkopuolelta tulevana taiteilijana voin aloittaa nuorten kanssa puhtaalta pöydältä, mutta opettajan vahva ennakkoasenne vaikutti myös minun ja nuorten väliseen kohtaamiseen negatiivisella tavalla. Eräällä opettajalla oli esimerkiksi pelko siitä, että jos oppilaille annetaan mahdollisuus olla osallistumatta, he eivät osallistuisi lainkaan. Ymmärsin kyseisen huolen, mutta samaan aikaan koin tärkeäksi yrittää löytää tapoja antaa nuorille valtaa vaikuttaa omaan osallistumiseen. Minun oli kuitenkin vaikea haastaa opettajan toimintamalleja ja tätä pakollisuuden asetelmaa.

Kuva 9 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

PUMPUMPUM-projektissa yhteistyöhön vaikutti myös opettajan mahdollinen valvutuneisuus sukupuolirooleihin liittyvistä kysymyksistä. Tässä suhteessa kaksi tapaamaani opettajaa erosivat toisistaan hyvin vahvasti. Toinen opettajista oli selvästi perehtynyt sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen. Hän ei ”tytötellyt” tai “pojitellut” koululaisia, vaan käytti nuorista sukupuolineutraaleja sanoja, kuten “oppilaat” tai “nuoret”. Toisen opettajan suhtautuminen ryhmään taas oli - luultavasti vahingossa -

hyvin sukupuolittavaa. En usko, että näkemyksemme sukupuoliroolien haitallisuudesta erosi merkittävästi, mutta kyseisen opettajan tapa puhua aiheesta ja suhtautua oppilaisiin oli hyvin erilainen kuin minulla ja toisella opettajalla. Tällöin lähtökohdat vierailun teemojen käsittelemiseen nuorten kanssa olivat erilaiset.

Ryhmän sisäiset sosiaaliset suhteet

PUMPUMPUM-työpajoista saamani kokemuksen perusteella ymmärsin, että yläkoululaisten väliset suhteet ja hierarkiat vaikuttivat myös osaltaan työpajan ilmapiiriin ja työskentelyyn. Pitkään toisensa tunteneessa ryhmässä oli hyvin vaikea irrottautua siitä roolista, mikä kullekin oli ajan saatossa muodostunut ja nuoret hakivat usein hyväksyntää toisiltaan. Pääjoen (2021, 102) mukaan nuorten ensisijainen tarve onkin kuulumisen ja jakamisen kokemus oman ikäryhmän sisällä niin nuorisokulttuurin, koululuokan kuin kavereidenkin näkökulmasta.

Kouluvierailujen aikana sain seurata koululaisten käyttäytymistä lähietäisyydeltä. Kohtaukset alkoivat usein hyvin varovaisesti ja nuoriin oli vaikea saada kontaktia. Useimmat oppilaista hakeutui ensin seinien läheisyyteen – osa omien kavereidensa kanssa ja osa yksin. Nuoret pitivät fyysisestä etäisyydestä etäisempiin luokkalaisiin ja omien ystävien kanssa istuttiin hyvin lähekkäin tai niiden kanssa jopa painittiin, jonka takia nuorten välisten suhteiden hahmottaminen kävi hyvin helposti.

Kaverisuhteiden lisäksi oppilaiden toimimista vierailun aikana ohjasi ryhmän keskinäinen käsitys siitä, millainen käyttäytyminen nähdään nolona tai häpeällisenä. Itse tunnistin nuorten taipumuksen olla hyvin varovaisia keskusteluun osallistumisessa sekä innostumisen näyttämisessä. Lisäksi liikkeeseen heittäytyminen vaikutti ujoituttavan ja aiheuttavan monissa naurua. Nuorten herkkyyttä ryhmässä vallitseville mielipiteille asetti oman haasteensa työpajaan heittäytymiseen ja esitykselle antautumiseen.

Pääjoen (2021, 102) mukaan tarve kuulua ryhmään sisältääkin sekä mahdollisuuksia että riskejä taidesuhteen avartamisen kannalta. Esimerkiksi taiteen harrastaminen voi olla haastavaa, jos se on ristiriidassa suhteessa ryhmän taideidentiteettiin. (Pääjoki 2021, 102.) Tällöin nuori saattaa olla ristivedossa omien halujen ja kaveriporukan

yleisen mielipiteen välissä. Toisaalta ryhmän on mahdollista innostaa toisiaan taiteen tekemiseen ja kokemiseen.

Uskon, että taiteella on mahdollisuus horjuttaa yläkoululaisten suhtautumista toisiinsa sekä maailmaan. Kun oma luokkakaveri ja ympäröivä todellisuus nähdään hetken aikaa hyvin erilaisen tekemisen ja olemisen kautta, on sillä positiivisia vaikutuksia nuorten omaan maailmankuvaan sekä oppilaiden välisille suhteille. Tämä vaatii kuitenkin yksittäisiä vierailuja pidempiä ajallisia kaaria nuorten kanssa työskentelyyn.

Esityskäytänteiden vieraus

Olen niin esiintyjänä kuin katsojana tottunut, että esityksiin saapuva yleisö on useimmiten hyvin kokenutta. Tällöin helposti unohtuu, että esitystilanne sisältää itsessään paljon sanomattomia sääntöjä siitä, miten käyttäytyä. Muutamia esimerkkejä mainitakseni: esitystä ei kuvata, esityksen aikana ei puhuta jatkuvasti kaverin kanssa tai esiintyjälle ei huudella. Yläkouluissa nuoret eivät olleet samalla tavalla tietoisia tällaisista esitystilanteisiin liitetystä konventionaalisista toimintamalleista kuin kohtaamani vakiyleisöt. Tämä vaikutti nuorten ja taiteen väliseen kohtaamiseen sekä omaan esiintyjäntyöhöni. Siksi esityskäytänteiden avaaminen vastaavanlaisissa projekteissa tulevaisuudessa on tärkeä osa vierailua.

Myös Pääjoki (2021, 66) huomauttaa, että sosiokulttuurisen kontekstin kannalta taidemuotoon liittyvät toimintakäytännöt olisi hyvä avata etukäteen, jolloin katsojan ei tarvitse jännittää, osaako toimia taiteen kontekstissa oikein. Seuraava yleisöpalaute kuvastaa hyvin millaisia ajatusketjuja voi herätä, kun katsojalla on epävarmuutta tilanteessa toivottavista tavoista käyttäytyä: *“Esityksen jälkeen minua nauratti ja kavereitani myös mutta meistä tuntui pahalta nauraa sillä ajattelimme, että Veera luulisi että nauroimme hänen työlleen vaikka oikeasti nauroimme vain hänen tavalleen ilmeillä yms. Esitys oli siis hyvä.”*

Tiettyjen esityskäytänteiden toteutuminen helpottaa yleisöä taiteen kohtaamisessa ja mahdollistaa huomion antamisen ensisijaisesti taiteen sisällöille ja taiteesta herääville reaktioille. Samalla ne luovat turvantunnetta myös esiintyjälle. Pääjoki (2021, 108) toteaa, että koululuokista koostuva yleisö luo tapahtumaan täysin omanlaisensa ilmapiirin ja koska esiintyvä taiteilija työskentelee suhteessa katsojaan, katsoja

vaikuttaa vahvasti esiintymisekokemukseen. Itselläni yleisön arvaamattomampi käyttäytyminen aiheutti epävarmuutta ja hallitsemattomampaa esiintyjäntyönä.

Kuva 10 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

Ennakkokäsitykset tanssista taidemuotona

Nuori: *”Tää ei ollu ihan semmonen mitä odotin.”*

Minä: *”Saako kysyä, mitä sitten odotit?”*

Nuori: *”No, jotain oopperaa.”*

Kuten tässä erään vierailun aikana käydystä keskustelusta käy ilmi, tanssi taiteenmuotona oli suurimmalle osalle yläkoululaisista hyvin vieras. Pääjoen (2021, 99) mukaan on kuitenkin todennäköistä, että vaikka nuori ei olisi nähnyt yhtäkään esitystä on hänellä jo valmiiksi suhde itselle uuteen taiteen muotoon ennakoasenteina ja muualta saatuina mielikuvina. Jos käsitys tanssista on kuitenkin hyvin kapea, voi tanssitaideteoksen katsominen olla hämmentävää: *”Esityksen jälkeen oli outo olo, koska se oli niin erilaista, kun aiemmin näkemäni tanssiesitykset.”*

Esityksestä nouseva hämmennys voi tulla teoksen moniulotteisemman kokemisen tielle, jolloin teoksen tematiikka jää toissijaiseksi asiaksi. Voikin olla, että *PUMPUMPUM-*

esityksen aikana osa nuorista koki jääneensä teoksen maailman ulkopuolelle ja heidät valtasi epätietoisuus siitä, mitä tapahtuu. Hämmennys voi kuitenkin olla laajentamassa nuoren käsitystä tanssista ja tarjota uusia oivalluksia. Näin kuvittelen käyneen nuorelle, joka kirjoitti palautteessaan: *“Minussa heräsi ilo ja hämmästyys.”*

Jotta useammat *PUMPUMPUM*-esitykseen osallistuneet nuoret olisivat päässeet mahdollisen hämmennyksen yli, koin tärkeänä lähestyä esitystä hieman kauempaa - tanssitaiteen ja esityksen kontekstien sekä soolon teemojen avaamisesta. Erilaisten ohjenuorien antaminen esityksen kokemiseen pyrki auttamaan yleisöä, ettei katsomiskokemus jäisi epämiellyttäväksi tai saisi aikaan alemmuuden tunnetta nuorissa. Antamiani ohjeita oli esimerkiksi: ei tarvitse ymmärtää, jokaisen kokemus ja tulkinta on juuri oikea sekä kaikkea ei tarvitse osata sanoittaa.

Kuva 11 – Esitys Teatterikorkeakoululla 2019. Kuva: Sanni Siira

EHDOTUKSIA TAITEEN TAPAHTUMISEN MAHDOLLISTAMISEKSI

Kun esityksiä tehdään taideinstituution ulkopuolella, on pohdittava, mitä uusi ympäristö vaatii. Miten taiteen kohtaaminen olisi yleisölle sekä esiintyjälle mahdollista ja turvallista myös taidetilan ulkopuolella? Ehkä suhtaudun taiteeseen kovin optimistisesti - sen vapautta ja voimaa romantisoiden - mutta minulla on vahva halu pyrkiä luomaan tilaa haastavien ja monimutkaisten materiaalien kohtaamiselle. Seuraavaksi käyn läpi ja reflektoin niitä keinoja, joilla tein tilaa *PUMPUMPUM*-esitykselle, esiintyjäntyölle ja taiteen tapahtumiselle yläkouluissa.

Esityksen ominaislaatuun luottaminen

Minulla oli paljon epäilyksiä ennen vierailujen alkamista, sillä en tiennyt millaista käytöstä ja vastaanottoa saisin yläkoululaisilta. Tai miten ylipäätään pärjäisin aivan uudessa ympäristössä toimiessani. Aloinkin tarkentaa teoksen materiaalia entistä selkeämmäksi itselleni. Se tuntui kuitenkin ristiriitaiselta, sillä Teatterikorkeakoululla teoksen tekemisessä minulle olennaista oli leikkisyyden, kaottisuuden ja vapauden säilyttäminen.

Tämä puoli esityksestä katosi pois, kun aloin uudelleen järjestää materiaalia yläkouluja varten. Kaipasin turvaa teoksen rakenteesta, koska esitystilanne yläkoulussa oli minulle hyvin vieras ja siihen liittyi paljon aiemmin mainitsemiani kysymyksiä. Vaikka tarkempien askelmerkkien luominen toi minulle turvantunnetta ennen koulussa tapahtuvia esityksiä, jotain alkuperäisen teoksen energiasta ja reaktiivisuudesta katosi. Tulin kadottaneeksi teoksesta tärkeän piirteen, joka teki siitä toimivan.

Tämän kokemuksen pohjalta toteankin, että on tärkeää osata luottaa jokaisen esityksen ominaislaatuun ja materiaalin erityisyyteen sekä eritellä minkä kanssa juuri tässä produktiossa työskentelee. Jähmettäessäni *PUMPUMPUM*-esitystä teos tuntui muuttuvan joksikin muuksi. Kun ensimmäisten vierailujen jälkeen uskalsin vapauttaa teoksen rakennetta hieman, pystyin olla taas reagoivampi ja aistivampi esiintyjä – esitys palasi sellaiseksi kuin olin sen tarkoittanutkin.

Esitystä alustava työpaja

Tanssitaidetta sisältävään vierailuun liittyy monella tasolla uusia ja vieraita asioita nuorille. Tämän takia työpaja, jossa virittäydettiin esityksen teemaan ja omaan ruumiillisuuteen oli välttämätön osa kouluvierailuja. Pääjoki (2021, 103) avaa Bamfordin ajattelua: “Taiteen saatavuus muuttuu saavutettavaksi vasta, kun toteutus vastaa oppilaan tarpeisiin. Puitteiden tarjoaminen ei riitä, vaan tarvitaan myös laadukasta, ammattilaisten toteuttamaa johdattelua ja tukea eli fasilitointia”.

Yläkoulussa taiteilijalla ja opettajalla onkin tärkeä tehtävä olla oppilaiden tukena taiteen kohtaamisessa. Tämän takia myös esitystä ympäröivien asioiden pohtimiselle kannattaa ottaa aikaa.

Työpajan ensisijaisena tavoitteena oli avata esityksen teemoja ja merkitysmaailmoja sekä virittää nuoret oman ruumiillisuuden kuuntelemiseen ja liikkeelle herkistymiseen, jotta esitykseen vastaanottaminen olisi helpompaa. Lisäksi minusta oli tärkeää houkutella nuoret liikkumaan ja suuntaamaan huomiotaan yhteiskunnassa vallitsevan ulkonäkökeskeisen kehokuvan sijaan ruumiin sisäisyyksien ja liikkeen tuntemiseen.

Tematiikan osalta rajasin työpajan kärjen sukupuoliroolien ja sukupuolittuneiden leikkien käsittelyyn. Lähestyimme aihetta keskustelun, liikkumisen ja leluilla leikkimisen kautta. Nuorten suosikki harjoite oli lelujen liikuttaminen ensin “oikein” ja sitten “väärin”, jonka jälkeen asetimme lelut janalle. Toisessa päässä janaa oli stereotyyppiset tyttöjen lelut ja toisessa päässä stereotyyppiset poikien lelut. Pohdimme janan kautta lelujen sukupuolittuneisuutta: miksi yleensä tytöille annetaan nukkeja ja pojille autoja? Millaisia leikkejä kummassakin ääripäässä olevilla leluilla leikitään?

Juuri sukupuolirooleihin liittyvän tematiikan pohtiminen ja alleviivaaminen pyrki toimimaan nuorten apuna myös esitystä kohdatessa sekä kontekstualisoimaan esityksessä tapahtuvaa “pyssyttelyä” sukupuoliittuneen leikin kautta. Työpajassa esitelty tematiikka saattoi muistua katsojan mieleen esityksessä ja auttaa teoksen käsittelemisessä jälkeenpäin: “*Käsitteli varmaan sitä sukupuoliuttua*”. Sana “sukupuolirooli” oli osalle oppilaista uusi, joten sen avaaminen heti työpajan aluksi oli tarpeellista. Toivoin sen rikastuttavan yläkoululaisten katsomiskokemusta esityksessä ja lisäävän ymmärrystä aiheesta ylipäättään.

Työpajan tavoitteet täyttävien harjoitteiden keksiminen oli minulle haasteellista, jonka takia pyysin keskusteluapua kollegaltani Iiris Laaksolta. Pelkoni oli, että esimerkiksi sukupuolittuneiden asentojen kokeileminen herättäisi naurua ja ivailua, mikä vahvistaisi yhteiskunnassa vallitsevia normeja eri sukupuolien käyttäytymisestä ja kannustaisi näiden ylläpitämiseen. Lisäksi oman kehon kanssa työskentelemisen intiimiys - erityisesti ihmisillä, jotka sitä harvemmin tekevät - sai minut pohtimaan ruumiillisten tehtävänäntojen painoarvoa. Iiriksen kanssa keskustelemisen ja ideoimisen jälkeen päädyimme ajatukseen, että sukupuolirooleja ja sukupuolittuneisuutta olisi hyvä lähestyä lasten lelujen kautta. Ne toivat työpajaan konkreettisen esimerkin sukupuolittuneesta yhteiskunnasta sekä ulkopuolisen ärsykkeen liikkeellisen ja ruumiillisen työskentelyn avuksi. Lisäksi lelut herättivät nuorissa vilpitöntä innostusta, mikä oli ilahduttavaa huomata.

Kuva 12 – Työpaja osana kouluvierailua 2021a. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

Uskon, että positiivisen työpajakokemuksen jälkeen myös esityksen katsominen oli helpompaa, koska oppilaille oli jo rakentunut suhde taiteen äärellä olemiseen. Vierailun päätteeksi sainkin useita palautteita nuorilta, joissa kirjoitettiin työpajan olevan ”kiva” ja esityksen ”vähän outo”. Eli vaikka nuori olisi kokenut itse tanssisoolon omituiseksi, työpajasta löytyi hänelle mielekästä tekemistä ja ajateltavaa. Tällöin vierailusta ei jäänyt pelkästään ”outo olo” vaikka esitys olisikin jäänyt nuorelle etäiseksi kokemukseksi

Työpajan rooli onkin epäkonventionaalisissa ympäristöissä hyvin suuri, sekä esityksen sisällön, teemojen että taidemuodon kohtaamisen kannalta.

Avoimuus ja läpinäkyvyys vierailun aikana

Työpajan yhteydessä avasin käsitystäni tanssitaiteesta ja esityksessä olevista teemoista. Sanoitin suhdettani taiteeseen ennen esityksen alkua seuraavasti: “Esitys on minulle paikka heittäytyä ja olla toisin. Esitys on paikka olla liikaa tai liian vähän. Se on paikka olla jotenkin muuten kuin yleensä. Laitan vielä esiintymispaidan päälle ja sitten esitys alkaa.” Pyrin näillä sanoilla avaamaan omaa suhdettani taiteeseen, alustamaan tulevaa esitystä ja pitämään nuoret hyvin konkreettisella tavalla mukana siinä mitä juuri nyt on tapahtumassa. Avoimuus ja läpinäkyvyys kontekstualisoi esitystä ja tuki yleisönä olemista. Koenkin tärkeänä, että taiteilija sanoittaa pyrkimyksensä, kiinnostuksensa ja toimintansa auki.

Myös Pääjoki (2021, 108) kirjoittaa, että esityksessä tapahtuvaan vuorovaikutukseen vaikuttaa tieto teoksen sisällöstä. Tapahtumien ja teemojen auki puhuminen *PUMPUMPUM*-projektissa oli hyödyllistä, mutta samaan aikaan pelkäsin teoksen teemojen avaamisen latistavan esityksen kokemushorisontteja. Kouluympäristössä on tämän vuoksi tärkeää, että yleisö löytää tarpeeksi kiinnittymisen kohtia esityksessä, jotta kiinnostus taiteenmuotoa kohtaan voisi vahvistua. Tällöin esityksen teemojen avaamisella on enemmän hyötyjä kuin haittoja.

Vapaaehtoisuuden ja vaihtoehtojen lisääminen

Taiteen äärellä olemisessa on olennaista osallistumisen vapaaehtoisuus. Taide toimii monesti jonkun tuntemattoman äärellä, mikä voi herättää katsojassa yllättäviä reaktioita. Avoimuus nuorten oikeuksista kuunnella omia tarpeitaan ja toimia niiden mukaan, olisi koulussa ihanteellinen tilanne. Vaikka kouluvierailujen aluksi kerroin nuorille vapaudesta osallistua työpajaan omista lähtökohdistaan käsin, olisin voinut sanottaa vaihtoehtoisia osallistumisen tapoja vielä voimakkaammin.

Olisi tärkeää, että jokainen esityksen äärelle päätynyt ihminen olisi tietoinen omista oikeuksistaan - esimerkiksi mahdollisuudesta poistua tilasta niin halutessaan. Tämä on kuitenkin ristiriidassa koulun läsnäolopakon kanssa ja kyseisen asetelman purkaminen vaatii vaikeasti toteutettavia toimia taiteilijalta. Lisäksi nuorten kanssa avoimesti

neuvotteleminen saattaa kääntyä haastavaksi riippuen ryhmässä vallitsevasta asenteesta vierailua kohtaan.

Arkisen hetken ja esityksen erottaminen

Yksi *PUMPUMPUM*-projektin lähtökohdista oli tutkia liukumaa tavanomaisesta hetkestä johonkin taianomaisempaan ja kummallisempaan. Tämä vaivihkainen siirtymä arkisen ja fiktiivisen tilanteen välillä oli joillekin yläkoululaisille haastavaa hahmottaa. Myös esitys itsessään sisälsi vaihtelua arkisen ja kohottuneen esiintyjyyden välillä, mikä aiheutti hämmennystä joidenkin nuorten keskuudessa. Yritykseni rajata esitystä lauseilla ”esitys alkaa nyt” ja ”esitys loppuu nyt” ei ollut kaikille riittävää ja esitystä rajaavat sanat saattoivat helposti unohtua. Uskon tämän johtuneen suurelta osin rönsyilevästä esiintyjänlaadustani, jossa vaihtelin nopeasti arkisen olemisen ja groteskiin ”hulivilin” välillä. Eräs nuori kuvaili tätä esiintymisen laatujen vaihtelua seuraavasti: *”esityksessä näytti siltä että nainen pimahti täysin”*.

Kuva 13 – Esitys osana kouluvierailua 2021. Kuva: Linnea Remes

Jos arkisen tilanteen ja taiteelle varatun hetken rajat hämärtyvät, voi taide näyttäytyä kokemattomalle katsojalle vaikeasti lähestyttävänä tai jopa pelottavana. Tästä oli hyvä esimerkki yhden esityksen aikana tapahtunut keskustelu, jossa eräs nuori kuiskasi vieressä olevalle opettajalle, että häntä pelottaa. Opettaja muistutti oppilasta, että kyseessä on vain esitys, jonka jälkeen nuori huokaisi helpotuksesta: ”*Ai niin.*” Tämä keskustelu paljastaa myös sen, että luottaminen esiintyjään sekä heittäytyminen esitykseen ei ollut itsestään selvää – tämänkaltaisen esityksen ja esiintyjyyden kohtaaminen oli monille uutta.

Esitin teoksessa groteskien ja tanssillisten hahmojen lisäksi itseäni. Tällaisen hienovireisemmän esiintyjänlaadun hahmottaminen vaati katsojalta jo syvempää ymmärrystä esiintyjän mahdollisuuksista vierailta myös arkisessa esiintyjyydessä. Monitasoisen esiintyjäntyön sanoittaminen yksinkertaisesti ja ytimekkäästi on äärimmäisen vaikeaa, mutta erittäin tarpeellista. Ymmärrys esityksen ja esiintyjyyden fiktiivisyydestä luo yläkouluyleisölle turvaa, että teoksessa tapahtuvat asiat ovat esiintyjän hallussa ja suunniteltuja. Yleisöllä olisi hyvä olla käsitys, että taiteessa on erilaiset säännöt kuin arjessa. Esityksen maailmaan hyppäämisestä teki haastavaa myös se, jos nuoret kohtasivat saman henkilön ensin työpajan vetäjänä ja sitten esiintyjänä – kuten *PUMPUMPUM*-projektissa tapahtui.

Teoksen fiktiivisyyden hahmottamista olisi helpottanut jonkinlainen kohottuneisuus esimerkiksi valosuunnittelussa, pukusuunnittelussa ja lavastuksessa. Vahva visuaalinen maailma olisi luonut selvemmin teoksen omaa logiikkaa ja olisi ottanut paremmin etäisyyttä arkiseen todellisuuteen ja ennen esitystä tapahtuneeseen työpajaan. Katsojan olisi ollut helpompaa erottaa esitystilanne arkisesta tilanteesta ja hän olisi voinut huoletta hypätä yhteiseen leikkiin. Lisäksi teoksen nojatessa suureksi osaksi esiintyjäntyöhön, olisi muut elementit tuoneet tukea myös siihen.

Toinen mahdollinen tapa rakentaa etäisyyttä työpajan ja esitystilanteen välille olisi fyysinen tilan vaihtaminen. Se auttaisi yleisön ja esiintyjän henkisessä orientoitumisessa sekä helpottaisi erilaiseen vuorovaikutus tilanteeseen laskeutumisessa. Näin kävi, kun yhdessä koulussa jouduimme huonosta koronatilanteesta johtuen siirtymään työpajan jälkeen liikuntasalista koulun kasvihuutarhalle. Tämä paikanvaihto toimi selkeänä tilanteen muutoksena työpajasta esitykseen.

Työparin tuki

Kouluvierailun toteuttaminen yksin on monella tapaa haastavaa. Ensinnäkin uudessa kontekstissa työskentelemiseen liittyi paljon epävarmuutta, jolloin keskusteleminen ja ratkaisujen etsiminen kollegan kanssa olisi ollut erityisen tarpeellista. Vierailun suunnitteleminen yksin aiheutti sen, että minun oli välillä vaikea löytää suhteellisuuden tajuja projektissa työskentelemiseen sekä päänsisäiset pelot saattoivat muuttua tarpeettoman isoiksi. Työparin ajatukset olisivat olleet hyvänä peilipintana omille ajatuksille ja ideoille.

Lisäksi yksin toimiessani tapa kohdata nuoria vaihteli, riippuen missä roolissa kulloinkin olin. Työpajan vetäjänä minun oli mahdollista reagoida ja olla suorassa vuorovaikutuksessa nuorten kanssa, kun taas esiintyjänä en voinut ohjailta esityksen ympärillä olevaa tunnelmaa ja tapahtumia tai olla tarvittaessa nuorten tukena. Vaikka esitys itsessään salli esiintymisen lomasta nuorille puhumisen, se vaikeutti omaa keskittymistäni itse esityksen tapahtumiin. Esiintyminen ja nuorten turvallisuudesta huolehtiminen yhtäaikaaisesti oli hyvin haasteellinen tai jopa mahdoton tehtävä. Siksi työparin läsnäolo olisi olennaista kouluvierailujen aikana - voisin luottaa, että joku muu huolehtii esitystä ympäröivän tilanteen toimivuudesta ja turvallisuudesta, kun itse olen esiintymässä.

Kuva 14 – Esitys osana kouluvierailu 2021. Kuva: kuvakaappausvideotallenteesta

Esiintymiseen laskeutumisen merkitys

Yläkoulussa esiintyminen paljasti omia taipumuksiani esiintyjänä. Aloin helposti esittämään teoksen materiaalia hyvin intensiivisellä tavalla, jos minusta tuntui, että yleisö ei pystynyt kiinnostuneena. Tällaisesta tavasta esiintyä oli vaikea luopua ja vain luottaa, että esityksen materiaali kyllä itsessään kantaa teosta. Samalla tiedostin, että oma olo, ei aina ollut paras mittari mittaamaan yleisön tuntemuksia - oma tulkinta katsojien kiinnostuneisuuden tasosta saattaa olla aivan toinen kuin itse katsojan kokemus tilanteessa. Tämän muistaminen arvaamattoman yläkoululaisyleisön edessä ei kuitenkaan aina ollut helppoa.

Työpajassa vallinnut tunnelma valui herkästi myös esitystilanteeseen. Kerran haastavan työpaja osion jälkeen tapani esittää itse tanssiteosta muuttui erityisen aggressiiviseksi ja rajuksi. Tämä näkyi myös nuorten antamassa palautteessa, joista monet painottuivat kuvailemaan esitystä ahdistavana ja epämiellyttävänä. Tässä muutama esimerkkipalaute: *“hullu, outo, äänekäs, energinen, nopee, kyseenalainen, ankea”* ja *“outo, erilainen, hullu, ahdistava, kummallinen”*. En ollut näistä kommentteista kovin yllättynyt, sillä kokemus esiintyjänä oli linjassa yläkoululaisten palautteiden kanssa. Onneksi teos tuntui kuitenkin enemmän herättävän keskustelua ja kiinnostusta kuin syvästi ahdistavan ketään.

Kyseisellä kerralla oma kokemukseni oli, etten ollut täysin kontrollissa omasta esiintyjyydestäni. Se oli tunteena hyvin epämiellyttävä varsinkin siksi, että tunsin paljon vastuuta kohtaamastani yleisöstä. Tämä tapaus vahvisti käsitystäni siitä, että – oli esiintymispaikka mikä hyvänsä – minun on luotava itselleni sellaiset olosuhteet, että koen esiintymisen turvalliseksi ja oloni tarpeeksi rauhalliseksi. Esitykseen valmistautuminen yläkoulukontekstissa tuntui erityisen tärkeältä, mutta samalla sille saattoi olla erityisen vähän aikaa ja tilaa.

Lisäksi työpajan ja esityksen aikana saattoi käydä yllättäviä asioita, joita perinteisessä esitystilanteessa ei tapahdu. Esimerkiksi yhden vierailun aikana koulun terveydenhoitaja tuli hakemaan erästä oppilasta terveystarkastukseen. Toisena kertana huomasin kahden oppilaan kuvaavan esitystäni ja ajattelin heidän laittavan videon Instagramiin. Kaikki arvaamaton lisäsi epävarmuuden tunnetta erityisesti esiintyessäni,

jolloin minun oli vaikea reagoida yllättäviin tilanteisiin. Fokus esiintymisestä herpaantui ja esiintyjäntyo muuttui helposti epämiellyttäväksi.

Yläkoulussa esiintyessä olisikin oltava mukautuvainen ja herkistynvä kulloisessa tilanteessa. Arvaamattomien tapahtumien hyväksyminen osana teosta ja niihin kevyesti suhtautuminen auttoi minua keskittymään itse esiintymiseen. Lisäksi minua auttoi, kun vakuutin itselleni, että jokaisella tilaan kesken saapuvalla on vastuu itsestään. Samoin sen muistaminen, että opettajilla on vastuu oppilaidensa käytöksestä ja turvallisuudesta, auttoi minua heittäytymään esiintyjän rooliin. En ollut tilanteessa yksin, vaikka se joskus siltä tuntuikin.

Vaikka koin koulussa esiintyessäni oloni hieman epävarmaksi, useat nuoret osasivat arvostaa teoksen vaatimaa heittäytymistä: *“Vähän outo esitys, mutta rohkeasti esitetty.”* ja *“Esitys oli hyvällä tavalla erilainen mitä olen ennen nähnyt. Esitys oli todella rohkea. Kiitos.”* Nuorten palautteet motivoivat minua etsimään lisää apukeinoja, jotka mahdollistaisivat myös haastavaa esiintyjyyttä sisältävien teoksien esittämisen yläkouluyhteisölle mielekkäästi.

Kuva 15 – Kouluvierailu 2021. Kuva: kuvakaappaus videotallenteesta

LOPUKSI

PUMPUMPUM-esityksen kanssa kiertäminen yläkouluissa oli haastavaa, mutta sitäkin opettavaisempaa. Kokemus koulumaailmassa työskentelemisestä on rikastuttanut ymmärrystäni tanssitaiteilijan työn mahdollisuuksista ja auttanut hahmottamaan eksklusiivisuuden monimutkaista verkkoa. Samalla se on luonut uskoa omaan ammattitaitooni sekä lisännyt haluani oppia taiteilijana toimimisesta hyvin monenlaisissa ympäristöissä.

Lukiessani nuorten palautteita ja pohdintoja kouluvierailusta, olen entistä vakuuttuneempi yläkouluissa tehtävien taidevierailujen merkityksestä myös nuorille. Näen niiden tuovan kouluympäristöön kaivattua arjen, ajattelun ja ruumiin ravistelua – taiteen kautta oppilaiden on mahdollista lähestyä erilaisia tapoja kokea ja ajatella maailmaa sekä harjoitella uusia tapoja olla yhdessä. Useat nuoret kirjoittivatkin palautteissaan toivovansa taidevierailuja kouluun useammin.

Jotta taide ja sitä kaipaavat ihmiset kohtaisivat toisensa, on saavutettavuutta lisääviä toimia tehtävä eri tasoilla ja monissa toimintaympäristöissä taiteen kentällä. Isojen rakenteiden tasolla muutokset ovat hitaita, mutta yksittäisillä henkilöillä on erinomainen mahdollisuus vaikuttaa juuri siellä missä taidetta tapahtuu. Haluankin kannustaa meitä eri työympäristöissä toimivia tanssitaiteilijoita menemään kohti erilaisia yleisöjä, sillä koen sen avaavan uusia ja inspiroivia maastoja taiteilijana toimimiseen.

Määrätietoisesti ihmisiä kohti meneminen vaatii toki rohkeutta, sillä taiteilija joutuu astumaan ulos tutusta taideympäristöstä ja asettamaan itsensä hyvin alttiiksi monille muille vaikutteille. Taiteen tekemisen ympäriltä katoavat työskentelyä ja teoksia tukevat rakenteet – taideinstituution seinät, esitystilan tuomat käytänteet ja tutut yleisöt. Aukeaa taideinstituutioiden ja ”taidekuplan” ulkopuolinen maailma, jossa taiteen on myös mahdollista tapahtua, mutta se ei välttämättä ole yhtä tuttua ja mutkatonta.

On toki hyvä muistaa, että taiteilijoilla harvoin on palkallista työaika taidetta ympäröivien asioiden pitkäjänteiseen pohtimiseen, kuten markkinointiin, tiedottamiseen, kohdentamiseen tai alustus- ja loppukeskustelujen organisoimiseen. Eli myös taidetta tukevilla rakenteilla on paljon vastuuta taiteenmuodon saavutettavuudesta. Ne mahdollistavat taiteilijoiden ammattimaisen työskentelyn ja

taiteen tekemisen ympärillä olevien rakenteiden pohtimisen syvällisemmin ja kestävämmiin.

Tanssitaiteessa on mielestäni paljon voimaa, mutta se ei tällä hetkellä yllä kaikkeen potentiaaliinsa. Ihmisiltä, jotka eivät elämässään kohtaa tanssia, jää mielestäni jotain kaunista ja tärkeää kokematta. Tanssi mahdollistaa maailman kohtaamisen tavalla, joka menee sanojen ja älyllistämisen yli. Vaikka tanssitaide ei varmasti ole - tai tule koskaan olemaan - kaikille välttämätön osa elämää, uskon, että taidekentän huomion kääntämisellä saavutettavuuden lisäämiseen yhä useampi ihminen osaisi hakeutua nauttimaan tanssitaiteesta ja yhä useampi tanssitaiteilija osaisi hakeutua nauttimaan erilaisten ihmisten kohtaamisesta.

“Oli tosi hauskaa - tule uudestaan.”

LÄHTEET

Artsequal. 2021. "Artsequal-hanke." Haettu 28.11.2021. <https://www.artsequal.fi/fi/>

Esittelyssä Ooppera ja Baletti. 2020. Kansallisoopperan ja baletin verkkosivut. Haettu 1.12.2021. <https://oopperabaletti.fi/talo/>

Jussilainen, Anna. 2019. "Yhteisötaide – historiaa, määrittelyä ja käytäntöjä." *Yhteisö ja taide: Teemoja ja näkökulmia 2000-luvun laajentuneeseen toimintakenttää*, toimittajat Kirsi Monni & Kirsi Törmi. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 71. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Lindfors, Sonya. 2021. Jälkinäytös: Suomalaisella tanssilla on brändi ongelma. *Yle Areena* -suoratoistopalvelu. Haettu 2.12.2021. <https://areena.yle.fi/1-51003727>

Lindy, Pia. 2018. "Pääkirjoitus." *Liikekieli.com* -tanssin verkkolehti. Haettu 3.11.2021. <https://www.liikekieli.com/tanssitaiteilijoita-eri-ymparistoissa/pia-lindy-paakirjoitus/>

Luhtaniemi, Milka. 2021. "Horjuva keskikohta." *Kansallisteatteri* -blogi. Haettu 20.11.2021. <https://kansallisteatteri.fi/blogi/horjuva-keskikohta/>

Moisio, Saara. 2013. "Ei tanssitaidetta tarvitse ensisijaisesti ymmärtää." *Liikekieli.com* -tanssin verkkolehti. Haettu 25.11.2021. <https://www.liikekieli.com/ei-tanssitaidetta-tarvitse-ensisijaisesti-ymmartaa/>

Palo, Olga. 2020. "Kuka saa olla ihminen?" *Nuori voima* -verkkosivut. Haettu 30.11.2021. <https://nuorivoima.fi/lue/juttu/kuka-saa-olla-ihminen>

Pääjoki, Tarja 2021. *Kristallikruunuja ja samettiverhoja: Koulut ja taidetoimijat yhteistyössä taidetestaaja hankkeessa*. Kokos julkaisuja 9. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Raatikainen, Kati 2021. "Saavutettava taide? – Kokemuksia yleisötyön tekemisestä instituution seinien ulkopuolella." *Liikekieli.com* -tanssin verkkolehti. Haettu 1.12.2021.

<https://www.liikekieli.com/saavutettava-taide-kokemuksia-yleisotyön-tekemisestä-instituution-seinien-ulkopuolella/>

Taikusydän. 2019. ”Saavutettavuus ja saatavuus.” Haettu 15.11.2021.

<https://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/>

Taikusydän. 2019. ”Yleisötyö.” Haettu 15.11.2021.

<https://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/>

Törmi, Kirsi. 2016. *Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena*. Acta Scenica 46. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.

Kuvat:

Kansikuva sekä kuvat 3 ja 13 – Linnea Remes 2021. *PUMPUMPUM*-kouluvierailu.

Kuvat 1, 4, 6, 7 ja 11 – Sanni Siira 2019. *PUMPUMPUM*-esitys Teatterikorkeakoululla.

Kuvat 2, 5, 8, 9, 10, 12, 14 ja 15 – Kuvakaappauksia videotallenteesta 2021. *PUMPUMPUM*-kouluvierailu.

LIITTEET

Liite 1: Vierailun rakenne

Liite 2: Tukikysymyksiä keskusteluun

Liite 3: Nuorten palautteita ja pohdintoja

Liite 1: Vierailun rakenne

1) Alkurinki (10 min)

- Itseni esitleminen
- Sukupuolirooli sanan avaaminen ja siitä keskusteleminen koko ryhmässä

2) Lämmittely (15 min)

- Luut, iho ja liha lämpimäksi oman kosketuksen kautta
- Ravistelu ja juokseminen

3) Lelujen kanssa härvääminen (20 min)

- tutun ja tuntemattoman lelun valitseminen ja sillä leikkiminen
- seuraa johtajaa, toisen liikkeen matkiminen
- lelujen asettaminen janalle

4) Keskustelu parin kanssa (10 min)

- keskustelun apuna oli kysymyksiä, jotka löytyvät seuraavasta liitteestä (liite 2)

5) Katsomon rakennus ja alustus esitykselle (5 min)

6) Esitys (20 min)

7) Loppupurku (15 min)

- post-it lapuille kommenttien kirjoittaminen
- kommentteista keskusteleminen ja aikaa kysymyksille

Liite 2: Tukikysymyksiä nuorten keskusteluun

Työpajan ja esityksen välissä nuorilla oli hetki aikaa keskustella päivän teemoista oman parin kanssa. Annoin heille tukikysymyksiä keskustelun avuksi, joita olen listannut tähän alle.

- 1) Mitä ajatuksia tai tunteita äskeinen työpaja herätti?
- 2) Miltä tuntui leikkiä leluilla ”oikein”? Entä ”väärin”? Miltä tuntui tehdä itselle vieraita asioita?
- 3) Millaisia odotuksia tyttönä tai poikana elämiseen liittyy?
- 4) Millaisista asioista kunkin sukupuolen edustajan ”tulisi” pitää? Esim. harrastukset, värit, musiikki...
- 5) Mitä sukupuolittuneita ammatteja teille tulee mieleen (”naisten ammatit”, ”miesten ammatit”)? Miten sukupuoli vaikuttaa ammatinvalintaan? Vaikuttaako se? Mitä sukupuolittuneita ammatteja teille tulee mieleen?
- 6) Millaisia eleitä tai asentoja liitetään eri sukupuolille? Vaikuttaako sukupuoli siihen, miten ihmiset liikkuvat? Miten?
- 7) Millä tavalla eri sukupuolta olevat nuoret ovat koulussa? Entä vapaa-ajalla? Onko niissä eroa?
- 8) Mitä sellaista pojille ”sallitaan”, joka on tytöiltä kiellettyä? Entä mikä taas on pojilta ”kiellettyä” ja tytöille ”sallittua”?
- 9) Miten sukupuoliroolit näkyvät omassa perheessäsi?

Liite 3: Nuorten palautteita

Jokaisen työpajan ja esityksen jälkeen keräsin nuorilta kommentteja paperilapuille. He saivat vapaasti kirjoittaa, mitä esityksestä ja työpajasta jäi mieleen. Joskus annoin myös apukysymyksiä, kuten: Mitä näit? Mitä koit? Mietityttikö joku? Ilahduttiko joku? Nämä apukysymykset sekä esityksen tunnelma vaikutti myös selvästi nuorten vastauksiin.

”Mielenkiintoinen (hyvä oli) :) tavallaan pelottava. tuli mieleen ettei ole tyttö tai poika tai on molempia”

”Oli vähän kummallinen, mutta ihan hyvä. Oli vaikea ymmärtää pointtia. hauskat ilmeet”

”iha ok hieman epäselvä en tajunnu tätä :) :) :)”

”esitys oli kiinnostava ja siinä tapahtui paljon”

”Hauska esitys, hyvä viesti”

”Olin vähän pihalla, mutta oli ihan kiva. <3”

”kiinnostava :)”

”Mielenkiintoinen ja hieno! En ymmärtänyt kaikkia kohtia”

”kertoit, että ei tarvitse valita mitä muut haluavat sinun valita joo”

”ihan kiva mutta en ole varma ymmärsinkö tarinaa mutta luulen että ymmärsin oli kaksi puolta tyttö ja poika ja ne vaihtuivat”

”oli vähän kummallinen, mutta ihan hyvä. oli vaikea ymmärtä pointtia. hauskat ilmeet”

”ihaok”

”esitys kertoi työstä ja pojasta”

”lapsuutta (jännitystä jännittävää → yliviiivattuna) epämukavuutta”

”tunteiden vuoristorata”

”luova, kiinnostava, ikinä ei tiennyt mitä tapahtuu seuraavaksi”

”lapsi, ärsyyntynyt, vihainen, leikki, kiinnostava, surullinen”

”vähän outo, erikoinen, hauska”

”hauska, vähän outo, erillainen, ihan mielenkiintoinen, käsitteli varmaan sitä sukupuolijuttua”

”Tyttö joka ei halunnut olla tyttömäinen, hänei pystynyt olla rauhallinen hän oli tosi rohkea “agressiivinen” ja kekseliäs. oli kiinnostavaa”

”Hauska, Erikoinen, Tunteikas”

”hauska, outo, erikoinen, erilainen”

”Aika hauska. En tajunnut ihan kaikkea mitä siinä tapahtui, mutta jonkun verran. Se oli vähän erilainen esitys, kun mitä minä aikaisemmin olin nähnyt.”

”ihan hauska :)”

”oli energinen esitys”

”erikoinen, outo, erilainen”

”pelotti”

”hyvin omaperäinen, tarina jossa oli hyvä kertomus”

”vaikutti aika monimutkaiselta”

”tosi energinen”

”esityksessä näytti siltä että nainen pimahti täysin, mutta oli kyllä energinen esitys”

”energinen, hauska”

”energinen esitys. En ollut varma oliko lupa nauraa, mutta hauska”

”Nälkä tuli”

”esitys oli hyvällä tavalla erilainen, vähän hämmentävä”

”Esitys oli hyvällä tavalla erilainen mitä olen ennen nähnyt. Esitys oli todella rohkea. Kiitos”

”kiva et otit asian esille. esitys oli hyvä. aika energinen hyvällä tavalla. kiitos paljon #support”

”Esitys oli hyvä ja siinä oli tärkeä ajatus. En ymmärtänyt kaikkia kohtia ihan. Ja osa kohta oli vähän pelottavakin. Kiva kun olit”

”ESITYS OLI HIENO JA LEMPIKOHTA OLI KUN OPE LUKI TARINAN. KIVA KUN OLIT KÄYMÄSSÄ.”

”outo, sekava”

”hullu, outo, äänekäs, energinen, nopee, kyseenalainen, ankea”

”vähän outo mutta kiinnostava”

”Molemmilla tuli mieleen skitsofrenia ja adhd”

”mielisairaus, sotamuistot, tyhmyys, oiva”

”sukupuoliroolit, oman mielipiteen ilmaiseminen liikkeen kautta”

”outo, omituinen, äänekäs”

”noni, noni”

”outo, erilainen, hullu, ahdistava, kummallinen”

”paras esitys pitkään aikaan (Mitä oon nähny). Drip puku. Hyvä tarina 10/10”

Liite 4: Nuorten pohdintoja

Kouluvierailujen jälkeen pyysin kolmea luokkaa vastaamaan muutamiin kirjoittamiini kysymyksiin ja pohtimaan kouluvierailua vielä hieman syvemmin. Opettajalta saamani vastaukset olivat sen verran sekavassa järjestyksessä, että jouduin valitettavasti hieman valikoimaan palautteita tähän liitteeseen. Alta löytyy pohdinnat, jotka toimivat itsenäisesti ilman alkuperäisiä kysymyksiä. Osaan nuorten kirjoituksista lisäsin apusanoja sulkeiden sisään, jotta palautteen sisältö olisi helpommin ymmärrettävissä.

”oli kiva työpaja”

”Kivempaa kun tunnit.”

”siistiä että meillä oli tällainen mahdollisuus”

”vitun hyvä”

”pelotti ja ei ees saanu hyvämerkintää vaikka luin tarinan”

”Minussa heräsi ilo ja hämmästyys.”

”Työpaja oli kiva ja esitys mielenkiintoinen ja erillainen”

”Oli ehkä vähän outoo”

”Työpaja oli kiva, mutta esitys oli vähän kummallinen”

”ihan hyvä mutta pelottava”

” (Toivon taiteelta) Iloa ja jännitystä”

”Oli hieno esitys.”

”(Kouluvierailu) Ei (tuntunut) mitenkään erikoiselta / oli ihan normaalia”

”Esitys oli aika outo mutta työpaja oli kiva”

”outo tunne heräsi”

”työpaja oli kiva ja esitys oli vähän kummallinen ja epähygieninen”

”(Kouluvierailu) Oli aika perus”

”Työpaja oli kiva esitys vähän outo”

”(Minussa) Ei (herännyt) mitään tai ehk vähän outo tunne”

”Vierailu oli ihan kiva”

”(Taide-)toiminta sopii kouluun”

”esitys oli outo”

”(Minussa) heräsi outo tunne”

”oli hauskaa/kivaa”

”vähän outo esitys, mutta silti hauska ja hieno”

”(Toivon taiteelta) iloa ja pelkoa”

”Se oli hienoa ja erilaista”

”(Työpaja ja esitys) sai minut miettimään sukupuoli stereotypioita tarkemmin.”

”(Taidevierailuja koulussa)voisi olla enemmän, koska saamme monien luovien ihmisten eri näkemyksiä”

”Minun mielestä se) oli kivaa ja mielenkiintoista. Se on kiva, että koulussa pidetään tällainen juttu. Koulussa voisi ja pitäisi olla enemmän tällaista.”

”Se herätti minussa paljon tunteita, mielenkiintoa, innostusta ja hämmästyttä. Haluaisin tietää enemmän tuollaisesta tanssista ja esiintymisestä.”

”Se on todella kivaa, että koulussa esiintyy taiteilijoita. Haluan lisää tällaista koulussa. Haluan lisää tällaista, koska opimme lisää taiteesta ja esiintymisestä, joka on kiva ja pääsemme pois koulu arjesta vähän pois.”

” se tuntui epänormaalilta ”

”olise ihan kiva (että koulussa tapahtui tällainen vierailu) ei ole oikein mielipidettä, siihen että pitäisikö olla enemmän ”

”Se oli minusta mielenkiintoista.”

”Ne (työpaja ja esitys) vaikuttivat minuun positiivisesti.”

”Minusta se on hyvä, että vieraita tulee kouluun joskus.”

”Olisin halunnut jotain muuta tehdä.”

”Tylsistyin.”

”En toivoisi, että kouluvierailuja enää olisi.”

”Hyvältä, sekä mielenkiintoiselta ”

”Vähän outo esitys, mutta rohkeasti esitetty”

”(Toivoisin taiteelta) Hauskuutta ”

”Minusta se oli mukavaa. Työpaja ja esitys olivat vaihtelua normaaliin arkeen.”

”Esitys oli mielenkiintoinen. Se herätti monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Sitä oli mukava seurata, koska ei ikinä tiennyt että mitä tapahtuu seuraavaksi ja yllättyi usein.”

”Se tuntui hupaisalta ja hauskalta”

”se (vierailu) vaikutti syvällisesti ja hauskasti”

”Mielestäni on hyvä, että koulussa vierailee taiteilijoita. Mielestäni näitä voisi olla enemmän.”

”Se oli ihan kivaa.”

”Se (vierailu) ei tietääkseni vaikuttanut minuun mitenkään”

”toivoisin, että vierailuja olisi enemmän, koska se on kivaa vaihtelua.”

”Oli kiva kun koulussa oli vähän normaalia erillaisempaa tekemistä. Toivottavasti tällaista tehdään enemmän.”

”Esityksen jälkeen oli outo olo, koska se oli niin erillaista, kun aiemmin näkemäni tanssi esitykset.”

”Olis kyllä tosi kivaa jos koulussa olisi tällasta ohjelmaa enemmän”

”Se oli minusta ihan kiva että koulussa oli vaihteeksi joku esitys.”

”Esitys ja työpaja eivät vaikuttaneet minuun millään tavalla.”

”Se on minun mielestä hyvä että koulussa vierailee taiteilijoita, se on kivaa vaihtelua.”

”Oli ihan kiva, että oli jotain muuta kuin opiskelua.”

”esityksen jälkeen minua nauratti ja kavereitani myös mutta meistä tuntui pahalta nauraa sillä ajattelimme että Veera luulisi että nauroimme hänen työlleen vaikka oikeasti nauroimme vain hänen tavalleen ilmeillä yms. Esitys oli siis hyvä.”

”toiminta sopii kouluun”

”Kivaa vaihtelua.”

”Mietin esitystä loppu päivän.”

”Kyllä, koska ne ovat kivoja.”

”Oli hieno esitys.”